

แนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

ธันวาคม 2556

แนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ธันวาคม 2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

ธันวาคม 2556

เปรมโรจน์ บางอ้อ. (2556). แนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. ปริญญาโท ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อาจารย์ที่ปรึกษา: อาจารย์ ดร.โดม ไกรปกรณ์.

วิทยานิพนธ์เรื่องแนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ขณะเดียวกันศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาและอุดมการณ์ที่ปรากฏในแบบเรียนดังกล่าว ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กับบริบททางประวัติศาสตร์ไทยในช่วงพ.ศ. 2544-2551

ผลการศึกษาแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่ามีการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยม ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 2 ประการ คือ 1) แนวคิดเชื้อชาตินิยม คือมีลักษณะเชิดชูชาติของตน มองประเทศเพื่อนบ้านด้วยอคติ 2) แนวคิดราชาชาตินิยม ที่เน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์กลางของชาติผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อรักษาเอกราชภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ และความสำคัญของพระมหากษัตริย์ต่อประชาธิปไตยในฐานะผู้นำพาและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดชาตินิยมในแบบเรียนประวัติศาสตร์ มีที่มาหลายประการ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ยึดมั่นในระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) กระแสความคิดกษัตริย์นิยมที่แพร่หลายในกลุ่มผู้ก่อการคณะรัฐประหาร พ.ศ.2549 และกลุ่มปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยมที่มีบทบาทนำทางความคิดในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายต้านรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร 3) สถานภาพความรู้เกี่ยวกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะความรู้กระแสหลักของสังคมไทยที่มีอคติต่อประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

CONCEPT OF “NATIONALISM” IN HISTORY TEXTBOOKS IN BASIC EDUCATION CORE
CURRICULUM FOR BASIC EDUCATION IN 2008

Presented Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Arts Degree in History
at Srinakharinwirot University
December 2013

Preamroj Bang-or. (2013). *Concept of "Nationalism" in History Textbooks in Basic Education Core Curriculum for Basic Education in 2008*. Master thesis, M.A. (History). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr. Dome Kraipakorn.

The study of Concept of Nationalism, in History Textbooks in Basic Education Core Curriculum for Basic Education in 2008, aims to examine political ideologies that appear in basic education history textbooks. Furthermore, the study also aims to determine some relationships between those political ideologies that appear in the contents of history textbooks and the social contexts at the same period of time, 2001 – 2008.

The study demonstrates that basic education history textbooks in Core Curriculum for Basic Education in 2008 attempt to cultivate Nationalism concept among young students. Two major ideas are; 1) Racism itself by honoring same nationality and having bias on neighbor countries. 2) Royal-nationalism that emphasises the King of Thailand as a central of the nation through nation grand narrative of the kings positions that guide and support democracy.

The concepts of nationalism are consequences of; 1) The objective of The Basic Education Core Curriculum A.D. 2008, still preserves a democratic form of government with the King as Head of State. 2) Royalism concept that was popular among members of Council for Democratic Reform under Constitutional Monarchy (CDRM) that made a cope du et in 2006. As well as some conservative intellectuals who played an important role as opinion leaders of anti Taksin Shinnawattre's government movement. 3) Majority sets of knowledge in Thailand that has bias on neighbor countries in south eastern Asia.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดีโดยได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากบุคคลต่างๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูงคือ อาจารย์ ดร.โดม ไกรปกรณ์ ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ให้คำชี้แนะเกี่ยวกับหลักวิธีการเขียน ความรู้ การตรวจสอบสำนวนของผู้วิจัยด้วยความเมตตากรุณาและความเป็นกันเอง กรรมการสอบปริญญาานิพนธ์ ผู้มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ และอาจารย์ ดร.ธิดานต์ ศรีนารา ที่กรุณารับเป็นคณะกรรมการสอบปริญญาานิพนธ์ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริพร ดาบเพชร ที่กรุณาให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตหนังสือเรียนและหลักสูตรการศึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ และอาจารย์ ดร.คัททียากร ศศิธรรมาศ ที่ให้คำชี้แนะเกี่ยวกับปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ คุณเบญจวรรณ สว่างคง และคุณณัฐพล อิศรางกูร ณ อยุธยา เจ้าหน้าที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกด้านธุรการแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี คุณวรฉัตร เจริญผล ที่กรุณาให้ยืมหนังสือที่มีความสำคัญต่อปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ คุณพร้อมพงศ์ อินทวาทันท์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการทำปริญญาานิพนธ์ในทุกเรื่อง

นอกจากผู้มีพระคุณที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการทำปริญญาานิพนธ์แล้ว ยังมีผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จอีกหลายท่าน ขอขอบพระคุณ คุณพ่อสาโรจน์ คุณแม่สุพัฒนา และพี่สาวพิศชา บางอ้อ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในการสนับสนุนและกำลังใจในการทำปริญญาานิพนธ์ด้วยดีเสมอมา

เปรมโรจน์ บางอ้อ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	8
วิธีดำเนินการวิจัย.....	9
2 สังคมการเมืองไทย พ.ศ.2540 – 2553.....	11
สังคมการเมืองไทย พ.ศ.2540-2549.....	11
สังคมการเมืองไทย พ.ศ.2549-2553.....	19
3 นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2535-2551.....	24
การปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 สู่หลักสูตรประถม ศึกษาระดับปรับปรุง พ.ศ.2535 ถึงหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2538.....	24
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544.....	25
ทิศทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551.....	31
องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรแกนกลาง.....	32
จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 สู่หลักสูตรสถานศึกษา.....	35
4 แนวคิด “ชาตินิยม” ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551.....	36
แนวคิดราชาชาตินิยม.....	38
แนวคิดเชื้อชาตินิยม.....	45
โครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ในแบบเรียน.....	48
บทวิเคราะห์ที่มาของแนวคิดชาตินิยมในแบบเรียน.....	54
5 บทสรุป.....	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	71
ภาคผนวก.....	80
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	87

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 1 ประวัติศาสตร์.....	28
2 ข้อดีและปัญหาความไม่ชัดเจนของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544.....	30

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การแผ่ขยายอำนาจของพระมหากษัตริย์.....	42
2 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรและพระราชทานสิ่งของ.....	44

บทที่ 1

บทนำ

งานศึกษาของนักสังคมศาสตร์จำนวนหนึ่งได้แสดงให้เห็นว่า “ชาตินิยม” เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างชุมชนทางการเมืองของผู้คนจำนวนหนึ่งซึ่งถือว่าพวกตนเป็นพวกเดียวกัน หรือเรียกด้วยศัพท์ทางวิชาการว่า กระบวนการสร้าง “รัฐชาติ/รัฐประชาชาติ” (Nation State) โดยสาระสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยมคือ การทำให้ประชากรของรัฐหนึ่งๆ มีความรู้สึกรักชาติและประเทศของตน สามารถเสียสละทุกอย่างให้ประเทศชาติ มีความรู้สึกผูกพันกับคนชาติเดียวกัน แม้จะไม่เคยรู้จักหรือเห็นหน้าบุคคลนั้นมาก่อน¹

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับอุดมการณ์ชาตินิยมอยู่ที่นักวิชาการชั้นนำด้านสังคมศาสตร์หลายคน เช่น เออร์เนส เกลเนอร์ (Ernest Gellner, 1925-1995) เบนเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson 1936-ปัจจุบัน) แอนโทนี ดี. สมิธ (Anthony D. Smith 1939-ปัจจุบัน) ได้ชี้ให้เห็นว่า “ชาติ” และ “ชาตินิยม” เป็นแนวความคิดที่สร้างขึ้นในสังคมยุคใหม่หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในโลกตะวันตก โดยที่การสร้าง “ชาติ” และ “ชาตินิยม” ให้แก่ประชากรของสังคมหนึ่งๆ ต้องอาศัยกลไกทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี เรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีต เทคโนโลยีการพิมพ์² ซึ่งแนวความคิดของนักวิชาการเหล่านี้ในแง่หนึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับงานเขียนเกี่ยวกับอุดมการณ์รัฐโดยหลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser 1918-1990) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ที่ชี้ให้เห็นว่า รัฐในยุโรปมีการสร้างและถ่ายทอดอุดมการณ์ที่รัฐต้องการให้แก่ประชาชนโดยอาศัยกลไกต่างๆ เช่น สถาบันศาสนา สถาบันโรงเรียน สถาบันครอบครัว ฯลฯ³

จากแนวคิดของนักสังคมศาสตร์ที่ได้กล่าวมานี้ เมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ไทยพบว่า การสร้างรัฐประชาชาติของไทยเป็นกระบวนการที่เริ่มขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการกำหนดเส้นเขตแดนของสยามและการปฏิรูประบบราชการที่ทำให้

¹ สรุปลอยและเรียบเรียงจาก สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย. หน้า 70-80; ธีรยุทธ บุญมี. (2546). ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. หน้า 49-58; กุลยา วิวิตเสวี. (2554). ชาตินิยมในโลกไร้พรมแดน. หน้า 27-40.

² ธีรยุทธ บุญมี. (2546). ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. หน้า 35-47; แอนเดอร์สัน. (2552). ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยการกำเนิดและการแพร่หลายของชาตินิยม; Smith. (1999). Myths and Memories of the Nation.

³ อัลธุสแซร์. (2529). อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ.

รัฐบาลมีอำนาจบริหารปกครองทั่วอาณาเขตของสยาม ตามด้วยการปลูกฝังและกระตุ้นรื้อให้ประชาชนชาวสยามมีสำนึกถึง “ชาติไทย” และเอกลักษณ์ของชาติในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนที่รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะขยายผลของการสร้างสำนึกรัก “ชาติไทย” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการกระตุ้นรื้อสำนึก “ชาตินิยม” ที่เน้นเรื่องความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทย อาทิ การเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นไทย การเขียนงานประวัติศาสตร์และบทละครของหลวงวิจิตรวาทการ¹ เช่นเดียวกับที่งานศึกษาจำนวนหนึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำไทยแต่ละยุคสมัยมีความพยายามในการสร้างและถ่ายทอดอุดมการณ์ชาตินิยมให้แก่ประชาชน ดังที่ งานศึกษาของอัครราชทูต กมุทพิสัย ได้ชี้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือเอาอุดมการณ์ชาตินิยมที่เน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะหัวใจของชาติเป็นอุดมการณ์ที่ประชาชนชาวไทยพึงยึดถือและทรงถ่ายทอดสู่พลกนิกรผ่านบทพระราชนิพนธ์ พระบรมราชาวาท²

ในแง่มุมของการถ่ายทอดอุดมการณ์ชาตินิยมและอุดมการณ์ทางการเมืองอื่นๆ เป็นที่น่าสนใจว่าผู้นำหรือรัฐบาลไทยมีความพยายามที่จะถ่ายทอดอุดมการณ์สู่ประชาชนส่วนใหญ่ผ่านสื่อที่พวกเขาเข้าถึงได้ โดยเฉพาะหนังสือแบบเรียน ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ชี้ว่า แบบเรียนวิชาภาษาไทย, สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต, สร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษา หลักสูตรปี พ.ศ. 2521 มีบทบาทสำคัญในการสร้างและถ่ายทอดจิตสำนึกชาตินิยมที่เน้นความสำคัญของ “ชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์” ในฐานะแกนกลางของรัฐ โดยเสนอภาพของชาติไทยในลักษณะของชุมชนหมู่บ้านที่สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และปฏิบัติตามกติกามุขหมู่บ้าน ภายใต้พระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้นำความเจริญมาสู่ประเทศชาติ³ หรือ ลักขณา บันวิชัย ได้ชี้ว่า แบบเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464-2533 มีบทบาทในการปลูกฝังอุดมการณ์รัฐที่เรียกร้องให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์และเสียสละ

¹ สมเกียรติ วันทะนะ. (2527). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่*. หน้า 150; ประเด็นการเขียนงานประวัติศาสตร์และบทละครเพื่อปลูกสำนึกชาตินิยมของประชาชนโดยหลวงวิจิตรวาทการ โปรดดู สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ*.

² อัครราชทูต กมุทพิสัย. (2525). *อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย*. หน้า 22-41.

³ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). *ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วย วัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก*. หน้า 47-88.

ชีวิตให้ประเทศ ควบคู่กับแนวความคิดที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำที่คอยปิดเป่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ทำให้ประเทศและประชาชนชาวไทยดำรงอยู่ได้¹

เช่นเดียวกับที่ งานศึกษาของ รังสิมา โฆสิตังกูร ได้ชี้ให้เห็นว่า แบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาช่วง พ.ศ. 2435-2533 เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาล ในการปลูกฝังให้ราษฎรมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ (เว้นแต่หลักสูตร พ.ศ.2480, พ.ศ.2494 และ พ.ศ.2498 อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยลดบทบาทของสถาบันกษัตริย์ลงอย่างเห็นได้ชัด)²

จากงานศึกษาที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด “ชาตินิยม” ที่ปรากฏในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นประเด็นที่น่าสนใจด้วยเหตุผลที่ว่า หลักสูตรดังกล่าว เป็นหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการปฏิรูปจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ³ โดยวิเคราะห์เจาะลึกไปที่แบบเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา เนื่องจากวิชาประวัติศาสตร์เป็นความรู้สำคัญที่ถูกใช้ในการสร้างและปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมให้แก่ประชาชนของรัฐหนึ่งๆ⁴ ในขณะที่แบบเรียนระดับชั้นประถมศึกษา เป็นแบบเรียนที่พลเมืองซึ่งผ่านการศึกษาระดับชั้นพื้นฐานได้สัมผัสและเรียนรู้

โดยการศึกษาวิเคราะห์แบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตว่า อุดมการณ์ชาตินิยมในแบบเรียนมีแนวคิดหลายอย่างที่ซ้อนกันอยู่

¹ ลักขณา บันวิชัย. (2538). อุดมการณ์รัฐของไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ.2464-2533; ไม่มี “ชาติของประชาชนไทย” ในแบบเรียน. หน้า 105-173.

² รังสิมา โฆสิตังกูร. (2538). แนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษา (พ.ศ.2435-2535).

³ กระทรวงศึกษาธิการ. (2551, 11 กรกฎาคม). คำสั่งที่ สพฐ.293/2551 เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.

⁴ เบน แอนเดอร์สัน. (2552). ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม. แปลโดย กษิร ซึฟเป็นสุข และคณะ. หน้า 283-296, 341-381; นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วย วัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก. หน้า 70-71

แนวคิดแรกได้แก่ แนวคิดทางประวัติศาสตร์ แบบ “ราชาชาตินิยม” ที่อธิบายประวัติศาสตร์ของชาติไทย โดยเน้นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ ผู้นำพาคนในชาติต่อสู้กับภัยคุกคามต่างชาติ และความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ต่อประชาธิปไตยในฐานะผู้นำพาและสนับสนุนให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยดำรงอยู่ ผ่านการคัดเลือกเรื่องราวความทรงจำเกี่ยวกับอดีตจากคำอธิบายประวัติศาสตร์จากชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 มาผสมผสานกับเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยยุคการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้ตัดทอนเรื่องราวของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ที่ทำลายหรือขัดกับอุดมการณ์ราชาชาตินิยม เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (ถูกตัดบางส่วน), เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519¹ โดยแนวความคิดดังกล่าวปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวว่า การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย เป็นการปลูกฝังประวัติศาสตร์แบบ “อยากให้อำ ทำให้ลืม” คือปลูกฝังอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดหนึ่ง และละทิ้งอุดมการณ์ประวัติศาสตร์อีกชุดหนึ่ง² ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 เลือกจำ ความรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยที่ขยายเขตแดนออกไปอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ แฉก ,ชวา ,เวียงจันทน์ ถึง ไทบุรี ,ตังกานู ,มะละกา ,เตมาสิก³ แต่ไม่เสนอเรื่องราวของคณะราษฎร และเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่าง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 , เหตุการณ์ พฤษภาคม 2535

แนวคิดที่สอง ได้แก่ ความเป็นประชาคมอาเซียน และการอธิบายเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ได้ให้นัยยะสำคัญในการอธิบายสภาพสังคม ,เศรษฐกิจ และการเมือง การพัฒนาด้านต่างๆของประเทศเพื่อนบ้าน⁴ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านกับประเทศไทย และความสอดคล้องกันของอารยธรรมในภูมิภาค⁵ โดยหลักสูตรการศึกษาและแบบเรียนประวัติศาสตร์ ทำหน้าที่เผยแพร่ความเข้าใจต่อความเป็นภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สร้างความเข้าใจต่อเพื่อนบ้าน หรือ

¹ ธงชัย วินิจจะกุล. (2544). ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณาจักรอมรินทร์ สู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกระฎุมพีไทยในปัจจุบัน. *ศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (พฤศจิกายน) : 56-65.

² สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2553). ประวัติศาสตร์ไทย “อยากจะทำ ทำให้อืม”. สืบค้นเมื่อ วันที่ 26 ตุลาคม 2555. online.

³ ไพฑูริย์ มีสกุล; สุเทพ จิตรชื่น; และ มนัสวี ภูมิรัฐพิสุทธิ์. (2551?). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. หน้า 37.

⁴ สุพรรณิ ชะโลธร. (2552). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. หน้า 11-30.

⁵ สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). หนังสือเรียนรายวิชาชั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔.

ความรู้โดยพื้นฐานเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเอง นัยยะสำคัญคือ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือความเป็นอาเซียนนั้น ล้วนตอบสนองอุดมการณ์ชาตินิยม กล่าวคือ แบบเรียนใช้ประโยชน์จากเนื้อหาที่เกี่ยวกับอาเซียน เช่น การอธิบาย สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อหนุนอุดมการณ์ชาตินิยมในโครงเรื่องแบบอนุรักษนิยม คือ ประเทศไทยไม่เคยเป็นเมืองขึ้นของใครและไม่เสียเอกราช เพียงแต่ยอมสละดินแดนบางส่วน¹ ขณะเดียวกันแบบเรียนเน้นย้ำอยู่เสมอว่าประเทศเพื่อนบ้านตกเป็นเมืองขึ้นของเจ้าอาณานิคมและการถูกแทรกแซงทางการเมืองอยู่เสมอ เช่น พม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษ , การมีบทบาทของญี่ปุ่นในพม่า, ลาวเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส, กัมพูชาถูกแทรกแซงจาก เวียดนาม สหรัฐอเมริกา จีน และสหภาพโซเวียต² เป็นต้น ลักษณะเนื้อหาดังกล่าวเป็นการสร้างความเป็นหนึ่งเดียว(Unique) ไม่เหมือนใคร และทำให้นโยบายในแบบเรียนส่วนที่เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นเพียงส่วนเพิ่มเติมในการสนับสนุนลัทธิชาตินิยมของไทย ดังที่ วารุณี ไอสถารมย์ ชี้ให้เห็นว่า อุดมการณ์ชาตินิยมแบบอนุรักษนิยมในปัจจุบันเป็นอิทธิพลต่อมาจาก ชาตินิยม, รัฐนิยม, เผ่าพันธุ์นิยม, ชาตินิยมแบบเผด็จการทหารนิยม และชาตินิยมแบบอนุรักษนิยมสุดโต่ง โดยอุดมการณ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ในเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอยู่ในแบบเรียน จนเป็นที่ศรัทธาที่ครอบงำความคิดของคนไทยให้มองประเทศเพื่อนบ้านด้วยอคติ³

จากที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของแบบเรียนประวัติศาสตร์หลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหาของแบบเรียนกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในระยะเวลาพร้อม 7 ปี นับจากมีการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ถึงการใช้หลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 เช่น ความเปลี่ยนแปลงของชนบท การปรับตัวของสังคมชาวนา ที่พ้นจากสภาพสังคมเกษตรกรรมแบบ

¹ ไพฑูรย์ มีสกุล; สุเทพ จิตรชื่น; และ มนัสวี ภูมิรัฐาพิสุทธ์. (2551). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒. หน้า 28.

² ไพฑูรย์ มีสกุล; สุเทพ จิตรชื่น; และ มนัสวี ภูมิรัฐาพิสุทธ์. (2551). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. หน้า 49-54.

³ วารุณี ไอสถารมย์. (2543). แบบเรียนไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “เพื่อนบ้านของเรา” ภาพสะท้อนเจตนคติอุดมการณ์ชาตินิยมไทย. รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 22 ฉบับที่ 3 : 77.

ดั้งเดิมสู่สภาพใหม่¹ หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางใหม่ , การเมืองแบบมวลชนภายหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ตลอดจนการตื่นตัวของความเป็นประชาคมอาเซียน , ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ฯลฯ โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยจะเน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา อุดมการณ์ และโครงสร้างของแบบเรียนประวัติศาสตร์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในช่วงปีพ.ศ. 2544-2551 เพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาและการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรและแบบเรียนประวัติศาสตร์ในระดับประถมศึกษา และเป็นแนวทางในการศึกษาในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงแบบเรียนประวัติศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาและอุดมการณ์บางอย่างของแบบเรียนประวัติศาสตร์ โดยมีงานศึกษาที่เสนอแนวคิดหรือข้อประเด็นที่สามารถนำมาปรับใช้กับงานของผู้วิจัย ดังนี้

บทความเรื่อง “อุดมการณ์รัฐของรัฐไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2464-2533; ไม่มี “ชาติของประชาชน” ในแบบเรียน ของ ลักขณา บัณฑิต บทความชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์รัฐที่ปรากฏในแบบเรียนประถมศึกษา ช่วงเวลา พ.ศ.2464-2533 โดยอธิบายว่าอุดมการณ์ของรัฐไทยที่ปรากฏในแบบเรียนซึ่งผลิตขึ้นในช่วงปลายของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และแบบเรียนที่ผลิตขึ้นในช่วงกว่าครึ่งศตวรรษของการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีเนื้อหาสาระที่ไม่แตกต่างกัน คือ ไม่มี “ชาติ” ที่หมายถึงประชาชนที่เป็นกลไกหนึ่งของรัฐ มีแต่การนำเสนอแนวคิดเรื่อง “ชาติ” ที่ประชาชนจะต้องสมยอม เป็นพลเมืองที่ดี เสียสละ แต่อย่าเรียกร้อง หรือสร้างปัญหาใดๆ

บทความเรื่อง “แบบเรียนไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “เพื่อนบ้านของเรา” ภาพสะท้อนเจตนาคติ อุดมการณ์ชาตินิยมไทย “ของ วารุณี ไอสถารมย์ เนื้อหาสำคัญของบทความนี้แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของแบบเรียนไทยในช่วง พ.ศ.2503-2542 ส่วนที่กล่าวถึงประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ชาตินิยมของไทยที่มองประเทศเพื่อนบ้านในแง่ลบอยู่เสมอ

¹ ดูรายละเอียดใน อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2554). หกทศวรรษของความเปลี่ยนแปลง “ชนบท”. สืบค้นเมื่อ วันที่ 26 ตุลาคม 2555. online.

หนังสือเรื่องชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรม , รัฐ และรูปการจิตสำนึก ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ซึ่งบทความชิ้นหนึ่งที่พิมพ์ในหนังสือเล่มนี้เป็นการวิเคราะห์แนวคิดชาตินิยมในแบบเรียน โดยเสนอว่า แบบเรียนและการศึกษาชั้นบังคับมีความสำคัญในการผลิตซ้ำวาทกรรม อันส่งผลต่อวิถีคิดแบบอนุรักษนิยมของคนในสังคม

วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษา (2435-2533)” ของ รังสิมา ไชยดีตั้งกูร วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้เสนอว่าแบบเรียนเป็นกลไกที่รัฐใช้ในการปลูกฝังและกล่อมเกลานักเรียนเป็นผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีตามที่รัฐบาลต้องการ โดยที่สาระสำคัญของแนวความคิดจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาและอุดมการณ์ชาตินิยมที่ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กับบริบททางประวัติศาสตร์ไทยในช่วงพ.ศ. 2544-2551

สมมติฐาน

1. หนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ 1- 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นสื่อที่รัฐบาลไทยใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ชาตินิยมแบบ “ราชาชาตินิยม” ที่อธิบายประวัติศาสตร์ของชาติไทย โดยเน้นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ ผู้นำพาคนในชาติต่อสู้กับภัยคุกคามต่างชาติ และความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ต่อประชาธิปไตยในฐานะผู้นำพาและสนับสนุนให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยดำรงอยู่ ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับสภาพการเมืองไทยในช่วงปลายทศวรรษ 2540 – ต้นทศวรรษ 2550

2. หนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นสื่อที่รัฐบาลไทยใช้ในการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนที่ตอบสนองอุดมการณ์ชาตินิยมในโครงเรื่อง แบบอนุรักษนิยม โดยเน้นเรื่องความเป็นเอกราชของชาติไทยเป็นเอกราชต่างจากประเทศเพื่อนบ้านที่ เป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ ซึ่งแนวคิดนี้ขัดกับสภาพเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงปลายทศวรรษ 2540 – ต้นทศวรรษ 2550

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจเนื้อหาและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1- 6 ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาและอุดมการณ์ชาตินิยมที่ปรากฏในแบบเรียน ประวัติศาสตร์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ถึง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กับบริบททางประวัติศาสตร์ไทยในช่วงพ.ศ. 2544-2551

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ชาตินิยมที่ปรากฏอยู่ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ เน้นที่แบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 เนื่องจากเป็นระบบ การศึกษาภาคบังคับที่ส่งผลต่อความคิดของคนส่วนใหญ่ โดยมุ่งไปที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันและด้วยเหตุที่หลักสูตรนี้มีพื้นฐานมาจากหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนั้นในแง่ของกรอบระยะเวลาที่ศึกษาจึงกำหนดจุดเริ่มต้นที่ ปี พ.ศ.2544 และสิ้นสุดที่ปี พ.ศ.2551

วิธีดำเนินการวิจัย

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น เช่น เอกสารจากกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ คำสั่งกระทรวง บันทึกรายงานการตรวจราชการ ตั้งแต่พุทธศักราช 2544-2551 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่อยู่ในช่วงชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1- ประถมศึกษาปีที่ 6 รวมทั้งเอกสารชั้นรองประเภท หนังสือ บทความ งานวิจัย และปริญญาานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง โดยมีแหล่งการค้นคว้าสำคัญได้แก่

1. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
2. สำนักหอสมุดแห่งชาติ
3. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6. หอสมุดดำรงราชานุภาพ
7. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
8. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
9. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ในส่วนของการวิเคราะห์และตีความข้อมูลส่วนหนึ่งอาศัยแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของเฮย์เดน ไวท์ (Hayden White) ที่เสนอว่างานเขียนทางประวัติศาสตร์เป็นวรรณกรรมชนิดหนึ่ง ที่แต่งขึ้นโดยมีการวางโครงเรื่องของเนื้อหาด้วยการจัดลำดับเหตุการณ์ที่(เชื่อว่า)เกิดขึ้นในอดีตหลายๆ เหตุการณ์มาเรียงว่าเหตุการณ์ใดเกิดก่อน เหตุการณ์ใดเกิดหลัง พร้อมทั้งกำหนดแนวทางของเรื่องให้เป็นไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งระหว่าง ก) **สุขนาฏกรรม (comedy)** ที่เหตุการณ์ดำเนินไปด้วยดีตัวละครในเหตุการณ์ประสบความสำเร็จ ข) **โศกนาฏกรรม (Tragedy)** ที่เหตุการณ์ดำเนินไปในทางที่เลวร้าย ตัวละครในเหตุการณ์ประสบความสำเร็จ ค) **พาดีน (Romance)** ที่เหตุการณ์ดำเนินไปในบรรยากาศของความขัดแย้งระหว่างตัวละคร โดยความขัดแย้งมักจะถูกจบด้วยเวลาที่ตัวละครในเหตุการณ์ประสบความสำเร็จ ง) **เย้ยหยัน (Satire)** ที่เหตุการณ์ดำเนินไปในทางที่ตรงกันข้ามกับความเป็นจริงหรือแนวโน้มที่ควรจะเป็น ตัวละครในเหตุการณ์ประสบความสำเร็จทั้งที่สถานการณ์รอบตัว

เปลี่ยนจากดีเป็นร้าย หรือตัวละครในเหตุการณ์ประสบความสำเร็จที่สถานการณ์รอบตัวเปลี่ยนจากร้ายเป็นดี โดยที่การวางโครงเรื่องจะส่งผลให้เกิดการสร้างความหมายใหม่เกี่ยวกับความมั่งคั่งในอดีต¹

ประกอบกับการทำความเข้าใจ “ชาตินิยม” ตามแนวคิดของเบนเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ที่ชี้ว่า “ชาติ” คือ ชุมชนจินตกรรมการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นให้สมาชิกของรัฐ-ชาตินั้นๆ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่เคยรู้จักและพบเห็นสมาชิกทั้งหมดในรัฐ-ชาติเกิดสำนึกความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอาศัยกลไกสำคัญได้แก่ เทคโนโลยีการพิมพ์และสื่อต่างๆ ในการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับชาติขึ้น²

ด้านการนำเสนอผลการวิจัยจะนำเสนอในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Narrative)

นิยามศัพท์

ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม³ หมายถึง เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่อิงอยู่กับพระมหากษัตริย์และสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางทั้งหมด โดยผลิตซ้ำความรู้แบบฉบับและบทเรียนสูตรสำเร็จ เป็นประวัติศาสตร์แบบไม่ต้องคิดวิพากษ์หรือตั้งคำถาม ส่งผลให้เกิดความรู้และความเข้าใจแบบท่องจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษไทย และบุญคุณของพระมหากษัตริย์

¹ เรย์โนลด์, เกรก เจ. (2550). เจ้าสัว ชุนศึก คักดินา ปัญญาชน และคนสามัญชน รวมบทความประวัติศาสตร์ของ เกรก เจ. เรย์โนลด์. หน้า 200-206.

² แอนเดอร์สัน. (2552). ชุมชนจินตกรรมบทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม. แปลโดย กษิร ชีพเป็นสุข และคณะ. หน้า 63-83

³ ธงชัย วินิจจะกุล. (2544). ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณาจักรอมรอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรมพี่ไทยในปัจจุบัน. ศิลปวัฒนธรรม ปีที่23 ฉบับที่1: 56-65.

บทที่ 2

สังคมการเมืองไทย พ.ศ. 2540-2553

ในส่วนของบทที่ 2 จะกล่าวถึงสภาพสังคมการเมืองไทยในส่ว พ.ศ.2540-2553 ซึ่งมีผลต่อการกำหนดหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 และเนื้อหาในแบบเรียนประวัติศาสตร์ โดยในบทนี้ประกอบด้วยสองหัวข้อ คือ

1. สังคมการเมืองไทย พ.ศ.2540-2549
2. สังคมการเมืองไทย พ.ศ.2549-2553

1. สังคมการเมืองไทย พ.ศ.2540-2549¹

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงสภาพการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวโดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่มีส่วนให้เกิดรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ปัญหาเศรษฐกิจซึ่งมีผลต่อสภาพการเมือง และการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรเพื่อต่อต้านรัฐบาลทักษิณก่อนจะเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549

1.1 สังคมการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่ให้สิทธิและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ภายใต้บรรยากาศการเลือกตั้งวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2535 ในระหว่างการรณรงค์เลือกตั้งโดยแบ่งออกเป็นสองข้าง ฝ่ายหนึ่งได้แก่ ประชาธิปัตย์ ความหวังใหม่ และเอกภาพ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลขณะนั้น นำโดย สุจินดา คราประยูร ได้แก่ ชาติไทย กิจสังคม ราษฎร และประชากรไทย ในคราวนั้นพรรคประชาธิปัตย์ใช้คำขวัญ “เราเคารพในระบอบรัฐสภา” ในการนำการหาเสียง ขณะเดียวกันจำลอง ศรีเมืองผู้มีบทบาทสำคัญภายในพรรคพลังธรรมถูกโจมตีอย่างหนัก ต่อเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์ นำโดยชวน หลีกภัยที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดคือ 79 เสียง พรรคชาติไทยได้รับ 77 เสียง ชาติพัฒนา 60 เสียง โดยพรรคพลังธรรมได้รับคะแนนเสียงเพียง 47 เสียง เป็นรองพรรคความหวังใหม่ซึ่งได้รับคะแนนเสียง 51 เสียง ในระยะของรัฐบาลชวน หลีกภัย มีการปรับคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง เกิดปัญหาจากพรรคร่วมรัฐบาลโดยเฉพาะพรรคกิจสังคมที่มีท่าทีค้านคณะรัฐบาลในหลายๆกรณี ทำให้ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2535 ชวน หลีกภัยจึงปรับคณะรัฐมนตรีโดย

¹ ประมวลจาก. สุชาติ ยิ้มประเสริฐ. (2551). สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. หน้า 237-263.

เอาพรรคกิจสังคมออกจากพรรคร่วมรัฐบาล และนำเอาพรรคเสรีธรรมร่วมรัฐบาลแทน (จากการเลือกตั้งได้รับคะแนนเสียง 8 เสียง) ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2536 เกิดการชุมนุมประท้วงของชาวนาภาคกลางในหลายจังหวัดเนื่องจากปัญหาความตกต่ำของราคาข้าว และเกิดวิวาทะโดยรัฐบาลกล่าวหา กลุ่มชาวนาว่ามีนักการเมืองพรรคชาติไทยอยู่เบื้องหลัง จนนำมาสู่การปราบปรามชาวนาจังหวัดกำแพงเพชรในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2536 เนื่องจากการชุมนุมประท้วงบานปลาย มีการปิดถนนและล้อมศาลากลางจังหวัด จากการเข้าสลายฝูงชนของตำรวจจึงนำมาสู่การเสียชีวิตของชาวนาจำนวน 1 คน จึงนำมาสู่การเสื่อมความนิยมของพรรคประชาธิปัตย์

ร่องรอยของรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเกิดขึ้นเมื่อ ร.ต.ฉลาด วรฉัตรเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตย แต่รัฐบาลชวน หลีกภัยไม่ยอมรับข้อเสนอ โดยรัฐบาลได้รับความสนับสนุนจากขบวนการฝ่ายขวา กลุ่มอภิรักษ์จักรี และพรรคประชากรไทย ในขณะที่เดียวกันภาคประชาชนและกลุ่มเอ็นจีโอสนับสนุน ร.ต.ฉลาด วรฉัตร

หลังจากการยุบสภาของรัฐบาลชวน หลีกภัยเนื่องจากการถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจกรณีสปก. 4-01 จึงมีการจัดการเลือกตั้งครั้งใหม่ในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 โดยเป็นการชั่งชิงระหว่างพรรคชาติไทยนำโดยบรรหาร ศิลปะอาชา และพรรคพลังธรรมนำโดยทักษิณ ชินวัตรที่มีฐานเสียงเป็นชนชั้นกลาง ในระหว่างการหาเสียงพรรคประชาธิปัตย์ใช้คำขวัญ “ไม่เลือกเราเค้ามาแน่” เพื่อชักจูงไม่ให้คะแนนเสียง เนื่องจากมีแนวโน้มชนะการเลือกตั้งของพรรคชาติไทยแต่กลับไม่ประสบผลสำเร็จ โดยพรรคชาติไทยได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดคือ 92 เสียง ตามมาด้วยพระประชาธิปัตย์ 86 เสียง และพรรคพลังธรรมเป็นลำดับที่ 5 โดยได้รับ 23 เสียง ในจำนวนดังกล่าวได้รับคะแนนเสียงในกรุงเทพฯ ถึง 16 เสียงด้วยกัน อีกทั้งทักษิณ ชินวัตรยังได้รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ภายใต้รัฐบาลบรรหาร ศิลปะอาชา

การบริหารงานของรัฐบาลบรรหาร ศิลปะอาชาประสบปัญหาเป็นอย่างมากเนื่องจากภายในพรรคแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มวังน้ำเย็นของเสนาะ เทียนทอง กลุ่มปากน้ำของวัฒนา อัศวเหม และกลุ่ม 16 ของสุชาติ ตันเจริญ ประกอบกับการไม่ได้รับการยอมรับของชนชั้นกลาง ในขณะเดียวกันทักษิณ ชินวัตรกลับได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนนำมาสู่ความไม่พอใจและเกิดความขัดแย้งกันภายในคณะรัฐบาล

ท่ามกลางความขัดแย้งภายในคณะรัฐบาล ปัญหาหลักของประเทศยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาความยากจน, การละเลยการผลิตภาคเกษตรกรรม และทรัพยากรถูกทำลาย นำมาซึ่งความไม่พอใจจึงเกิดการชุมนุมประท้วงหน้าทำเนียบรัฐบาลช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2539 ซึ่งนำโดยกลุ่มสมัชชาคนจน มีผู้ร่วมชุมนุมประท้วงนับหมื่นคน เพื่อเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาป่าไม้, ความเดือดร้อนจากโครงการของรัฐ การชุมนุมยืดเยื้อราวหนึ่งเดือน รัฐบาลบรรหารจึงผ่อนปรนรับข้อเสนอไปแก้ไขตามข้อเรียกร้องหลังจากการปรับคณะรัฐมนตรีในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2539 ยังคงเกิดความขัดแย้งภายในคณะรัฐบาล ระหว่างกลุ่ม 16 และวังน้ำเขียวกับบรรหาร ศิลปะอาชา เนื่องจากการไม่พอใจจากการปรับคณะรัฐมนตรีในคราวนั้น ประกอบกับการไม่พอใจของชนชั้นกลางต่อนักการเมืองท้องถิ่นที่หาประโยชน์จากการเลือกตั้งโดยใช้การซื้อเสียง จึงมีการผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเมือง โดยพรรคชาติไทยมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้มีการแก้รัฐธรรมนูญทั้งฉบับ

แม้รัฐบาลบรรหารจะพยายามแก้ไขวิกฤติทางการเมือง แต่ภายใต้วิกฤติเศรษฐกิจขณะนั้นหนี้ของประเทศเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้เกิดความไม่พอใจในรัฐบาลบรรหาร โดยเฉพาะนโยบายด้านเศรษฐกิจ หลังจากการอภิปรายอย่างหนักหน่วงตลอด 3 วันในช่วงเดือน กันยายน พ.ศ. 2539 พรรคร่วมรัฐบาลอย่าง พรรคความหวังใหม่ กิจสังคม นำไทย มวลชน รวมถึงเสียงในพรรคชาติไทยอย่างกลุ่มวังน้ำเย็น, เทิดไท และกลุ่มปากน้ำ ได้ยื่นข้อเสนอให้นายกรัฐมนตรีลาออกภายใน 7 วันเพื่อแลกกับเสียงรับรอง จนวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2539 นายบรรหารก็ไม่ได้ลาออกจากตำแหน่ง แต่ออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาแทน จึงสร้างความไม่พอใจต่อกลุ่มต่างๆภายในพรรคอย่างมาก เสนาะ เทียนทอง วัฒนา อัครวิกรม กลุ่ม 16 ต่างถอนตัวจากพรรคชาติไทยและแยกย้ายไปยังพรรคการเมืองต่างๆ ส่งผลให้พรรคชาติไทยเหลือสมาชิกเพียง 35 เสียง

หลังจากการเข้ามาของชวลิต ยงใจยุทธในการเลือกตั้งครั้งต่อมา พรรคความหวังใหม่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด กระนั้นประเทศไทยยังคงประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยรัฐบาลชวลิตพยายามปรับตัวโดยการตัดงบประมาณ ลดรายจ่ายภาครัฐ ใช้นโยบายรัดเข็มขัด และเพิ่มภาษี การปรับรัฐมนตรีกระทรวงการคลังคนใหม่อย่างทะนง พิทยะเพื่อควบคุมนโยบายทางด้านเศรษฐกิจก็ไม่ใช่ผลเนื่องจากการถูกโจมตีค่าเงินบาทของนักลงทุนใหญ่ชาวอเมริกัน จอร์จ โซรอส ถึงแม้จะมีการพยายามแก้ไขปัญหาโดยรัฐบาลและธนาคารแห่งประเทศไทย ในที่สุดต้องยอมประกาศค่าเงินลอยตัว จนกลายเป็นวิกฤตการณ์ทางการเงินครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย

ภายใต้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลชวลิต ยงใจยุทธส่งผลต่อภาพลักษณ์ของรัฐบาล ในด้านการเมืองในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2540 รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ถูกนำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใสทางการเมือง โดยมีหลักการสำคัญ 6 ประการด้วยกันคือ ประการแรกให้สิทธิของประชาชนในด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น ประการที่สองกำหนดนโยบายรัฐ และรัฐต้องสนับสนุนแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรี ประการที่สามมีการตั้งองค์การอิสระเพื่อตรวจสอบควบคุมนักการเมือง ประการที่สี่มีการตั้งคณะกรรมการเลือกตั้งเพื่อดูแลการจัดการเลือกตั้ง ประการที่ห้าปรับระบอบการลงคะแนนเสียงโดยจากสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 500 คน มาจากการเลือกตั้งแบ่งเขต 400 คน และแบบแบ่งเขตเบอร์เดียว 100 คน ประการสุดท้ายวุฒิสมาชิกมาจากการเลือกตั้งโดยไม่สังกัดพรรค รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นที่โต้แย้งกันในด้านเนื้อหาโดยแบ่งเป็นฝ่ายที่สนับสนุนได้แก่พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ และชนชั้นกลาง ส่วนฝ่ายคัดค้านประกอบไปด้วยกลุ่มอภิรักษ์จักรี พรรคประชากรไทย ฯลฯ สุดท้ายหลังการลงมติในรัฐสภาจึงมี 578 เสียงเห็นชอบ และ 16 เสียงคัดค้าน

รัฐบาลชวลิต ยงใจยุทธที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ให้ผ่านความเห็นชอบในสภา ถึงคราวสิ้นสุดหลังจากดำรงตำแหน่งได้เพียง 11 เดือน เนื่องจากประสบกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศที่มีแนวโน้มทรุดหนัก ค่าเงินบาทขณะนั้นตกลงถึง 41 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ เกิดการชุมนุมประท้วงบริเวณถนนสีลมโดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นกลางที่ไม่พอใจในนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลชวลิต จนกระทั่งในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธจึงประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

การกลับมาอีกครั้งหนึ่งของชวน หลีกภัยในการเลือกตั้งครั้งต่อมามีพรรคชาติไทย พรรคเอกภาพ พรรคไท และพรรคพลังธรรม นั้นผลักดันโครงการต่างๆ เพื่อแก้ไขหาเศรษฐกิจ เช่น การลดงบประมาณรายจ่าย แปรรูปรัฐวิสาหกิจ ควบคุมธนาคารและสถาบันการเงิน รวมถึงได้รับทองคำจากพระภิกษุมหาบัวซึ่งเป็นแกนนำในการรับบริจาค เพื่อเป็นเงินทุนสำรองของประเทศ จากยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลชวน หลีกภัย ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2543 เศรษฐกิจของประเทศเริ่มฟื้นตัวขึ้น แต่ยังคงประสบปัญหาหนี้สินต่างประเทศ

ท่ามกลางการแก้ไขวิกฤติทางการเมือง รัฐบาลชวน หลีกภัยยังประสบปัญหาเกี่ยวกับภาคประชาชนทั้งจาก การปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงบริเวณถนนบางนา-ตราด ของคนงานโรงงานไทยซัมมิทอโตพาท, กรณีผู้ชุมนุมประท้วงคัดค้านการสร้างท่อส่งก๊าซระหว่างไทย-พม่า ของชาวจังหวัดกาญจนบุรี รัฐบาลสั่งจับกุมผู้นำชาวบ้านในข้อหาก่อจลาจล หรือในอีกหลายๆกรณี เช่นกรณีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น, โครงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน ตำบลบ่อนอกและบ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และกรณีการคัดค้านโครงการเขื่อนปากมูล จากปัญหาต่างๆ ทำให้รัฐบาลชวน หลีกภัยได้รับชื่อว่าเป็นรัฐบาล “ผู้มคนรวยไม่ช่วยคนจน” รัฐบาลชวน หลีกภัยบริหารประเทศนานถึงสามปีก่อนจะออกกฎหมายยุบสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 และเหลือเพียงอีก 8 วันสภาผู้แทนราษฎรจะสิ้นอายุตามเงื่อนไข

ในการเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ประกอบด้วยสองพรรคการเมืองที่มีโอกาสได้รับเสียงข้างมาก ได้แก่พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งในช่วงรัฐบาลชวน หลีกภัย โดยชูนโยบายการพักชำระหนี้เกษตรกร, ประกันสุขภาพถ้วนหน้า, กองทุนหมู่บ้าน และการพัฒนาธุรกิจระดับกลาง จากการเลือกตั้งครั้งนั้นพรรคไทยรักไทยได้รับเสียงสูงสุด คือ 208 เสียง ตามมาด้วยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ และพรรคชาติพัฒนาตามลำดับ ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ทักษิณ ชินวัตร ได้รับการสนับสนุนให้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยได้รับเสียงรับรองในสภาผู้แทนราษฎร 339 เสียง

1.2 การขึ้นมาของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และนโยบายประชานิยม

การขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีโดยได้เสียงสนับสนุนจากพรรคไทยรักไทย 246 เสียง พรรคชาติไทย 41 เสียง พรรคความหวังใหม่ 36 เสียง พรรคเสรีธรรม 14 เสียง พรรคถิ่นไทย 1 เสียง และพรรคกิจสังคม 1 เสียง รัฐบาลทักษิณ ชินวัตรประสบความสำเร็จจากโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า และพักชำระหนี้ชาวนา การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจทำให้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ส่งผลให้ได้รับคะแนนนิยม อย่างไรก็ตามฝ่ายต่อต้านยังโจมตีนโยบายของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรว่าไม่เหมาะสมกับประเทศไทย โดยเฉพาะแนวโน้มที่ใช้นโยบายแบบประชานิยม อีกทั้งยังใช้งบประมาณในแต่ละโครงการเป็นจำนวนมากมีต้นทุนสูง เช่น โครงการชำระหนี้เกษตรกร มีผู้เข้าร่วมโครงการกว่าห้าล้านครัวเรือน เป็นเงินกว่าเก้าหมื่นสี่พันล้านบาท, โครงการกองทุนหมู่บ้านรวม 75,547 กองทุน ได้รับการจัดสรรงบประมาณทั้งสิ้น

74,286 ล้านบาท หรือโครงการธนาคารประชาชนที่มียอดเงินกู้เฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2545 จำนวนห้าพันกว่าล้านบาท² อีกทั้งนโยบายประชานิยมต่างๆยังไม่ได้แก้ไขปัญหาในระยะยาว

ความไม่พอใจในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรเริ่มก่อตัวขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการใช้อำนาจของนายกรัฐมนตรีจนมีปัญหาในคณะรัฐบาล เช่นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการใช้ความรุนแรงกรณีหรือชะ จนนำมาสู่การเสียชีวิตของประชาชนผู้ต้องสงสัยถึง 105 คน และการปราบปรามประชาชนที่ชุมนุมหน้าอำเภอตากใบ โดยผู้ร่วมชุมนุมจำนวนมากได้รับบาดเจ็บ และมีผู้เสียชีวิตเนื่องจากการขนส่งที่ขาดความระมัดระวังถึง 85 คน

อย่างไรก็ตามในการเลือกตั้งครั้งต่อมาในช่วงต้นปี พ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยกลับได้คะแนนเสียงอย่างท่วมท้นถึงสิบเจ็ดล้านเสียง ส่งผลให้สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ ด้วยจำนวนที่นั่งในสภาถึง 377 จาก 500 ที่นั่ง โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้จำนวนที่นั่งในสภาเพียง 96 ที่นั่ง ชัยชนะของพรรคไทยรักไทยมาพร้อมกับขบวนการต่อต้านทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างในช่วงดังกล่าว ความขัดแย้งระหว่างเสนาะ เทียนทองกับทักษิณ ชินวัตรรุนแรงมากยิ่งขึ้นเมื่อประมวล รุจนเสรีและเสนาะ เทียนทองรวบรวมรายชื่อ ส.ส.ราว 60 คน เสนอต่อประธานวุฒิสภาไม่ให้นำชื่อวิสุทธิมนตรีวัต ขึ้นทูลเกล้าเพื่อให้มีพระราชโองการแต่งตั้งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ในครั้งนี้ทักษิณ ชินวัตรแสดงความไม่เห็นด้วย เสนา เทียนทองจึงแสดงท่าทีแตกหักโดยทำให้ขับออกจากพรรค นอกจากปัญหาภายในคณะรัฐบาลแล้วปัญหาความไม่โปร่งใสในด้านการเงินและปัญหาด้านจริยธรรมของทักษิณ ชินวัตร ทั้งเรื่องการแก้กฎหมายการถือหุ้นของชาวต่างชาติที่อำนวยความสะดวกในการขายหุ้นของครอบครัวชินวัตร, กรณีกองทุนเทมาเส็กของสิงคโปร์ ชื่อหุ้นในนามบริษัทซีตาร์โฮลดิ้ง และแอสแพน เพื่อให้ปริมาณชื่อของแต่ละบริษัทไม่ถึง 25% ซึ่งเป็นการเลี่ยงเงื่อนไขการเสียภาษี หรือกรณีการขายดาวเทียมไทยคมของรัฐ ซึ่งบริษัทชินคอร์ปเป็นผู้ถือสัมปทาน ทำให้สิทธิในการใช้ตกเป็นของสิงคโปร์ จึงส่งผลต่อความมั่นคงของไทย ในที่สุดในปี พ.ศ. 2549 ได้เกิดการชุมนุมประท้วงโดยขบวนการกู้ชาติ ซึ่งนำโดยสนธิ ลิ้มทองกุล และแกนนำสำคัญ เช่น พล.ต.จำลอง ศรีเมือง, พิภพ ธงชัย, สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ฯลฯ เพื่อต่อต้านรัฐบาล ผลจากการเคลื่อนไหวดังกล่าวทำให้พรรคเพื่อไทย

² อนุสรณ์ อุณโณ. (2548). นโยบายประชานิยมรัฐบาลพรรคไทยรักไทย: ข้อพิจารณาเบื้องต้น. ฟ้าเดียวกัน. 3(1): 52-95.

ประกาศยุบสภาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านการเมืองโดยจะมีการจัดการเลือกตั้งใหม่ในเดือนต่อมา

1.3 กระแสต่อต้านรัฐบาลทักษิณของกลุ่มชนชั้นกลาง³

การประชุมประท้วงโดยกลุ่มพันธมิตรประชาธิปไตยยังคงดำเนินต่อไปเพื่อคัดค้านการทำงานของรัฐบาลรักษาการ และต้องการให้ทักษิณ ชินวัตรพ้นจากการเป็นนายกรัฐมนตรี ในเดือนมีนาคมปีเดียวกันนั้นเอง เกิดกระแสเรียกร้องนายกพระราชทานและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากนักวิชาการส่วนหนึ่ง โดยมีการรวบรวมรายชื่อถวายฎีกาเพื่อให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาแก้ไขสถานการณ์

การประชุมประท้วงการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 อย่างหนักหน่วงซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มพันธมิตรประชาธิปไตย พรรคฝ่ายค้าน กลุ่มมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน และกลุ่มต่อต้านไทยรักไทย โดยรณรงค์ให้ประชาชนไม่เลือกพรรคการเมืองใดในการลงคะแนนเสียง ผลปรากฏคือ พรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียง 16.2 ล้านเสียง คะแนนโหวตใน 9.1 ล้านเสียง พรรคไทยรักไทยไม่ได้รับการเลือกตั้งเนื่องจากมีคะแนนเสียงไม่ถึง 20% ตามเงื่อนไข การเลือกตั้งนั้นจึงเป็นโมฆะ ทักษิณ ชินวัตรยังคงแสดงท่าทีต้องการเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป โดยจะมีการจัดการเลือกตั้งวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2549 พร้อมกับกระแสการต่อต้านทักษิณ ชินวัตร รวมไปถึงการก่อตั้งกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเพื่อต่อต้านรัฐบาลไทยรักไทย ท่าทีที่สุดการเลือกตั้งตามกำหนดการดังกล่าวก็ไม่เกิดขึ้นเนื่องจากการเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 นำโดยพล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน

1.4 การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549⁴

ในช่วงค่ำของวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทหารกลุ่มหนึ่งในนามคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) นำโดยพล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน

³ ประมวลจาก. สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ. (2551). สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. หน้า 271-282.

⁴ ประมวลจาก. กองบรรณาธิการมติชน. (ม.ม.ป.). รัฐประหาร 19 กันยายน 49 เรียบแต่ลึกคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. หน้า 33-55.

และแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ท.อนุพงษ์ เผ่าจินดา ได้ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ซึ่งขณะนั้นไม่ได้อยู่ในประเทศไทย โดยในช่วงเช้าวันก่อการได้มีการเคลื่อนกำลังพลหลายแห่งประกอบไปด้วยหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ จังหวัดลพบุรี กองทัพภาคที่ 3 กรมทหารราบที่ 31 รักษาพระองค์ กองทัพภาคที่ 1 ร่วมด้วยกองพันทหารม้าที่ 23 กองพันทหารม้าที่ 24 และกองพลทหารม้าที่ 2 รักษาพระองค์ โดยในเวลา 21.30 น. สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ได้ยุติการออกอากาศรายการปกติ และเปิดเพลงเทิดพระเกียรติ ประกอบภาพพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากนั้นประมาณเวลา 22.00 น. ขบวนรถถังจึงเคลื่อนออกมาคุมกำลังตามถนนต่างๆ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการออกแถลงการณ์และประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ในช่วงค่ำของวันดังกล่าว พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน พร้อมทั้งคณะทหารชั้นผู้ใหญ่ เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมีการประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ฝ่ายทำการรัฐประหารจึงสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้

หลังจากการยึดอำนาจ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้นำคณะรัฐประหารร่วมด้วย พล.อ.เรืองโรจน์ มหาศรานนท์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พล.ร.อ.สถิตพันธ์ุ เกยานนท์ ผู้บัญชาการทหารเรือ พล.อ.อ.ชลิต พุกผาสุข ผู้บัญชาการทหารอากาศ และพล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ออกแถลงการณ์ผ่านโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย โดยให้เหตุผลของการทำรัฐประหารว่า รัฐบาลทักษิณ ชินวัตรบริหารราชการแผ่นดินส่อไปในทางทุจริต เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง เกิดความแตกแยกในสังคมไทยอย่างรุนแรง มีพฤติกรรมแทรกแซงองค์กรอิสระ จนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่หรือแก้ไขปัญหาของชาติให้ลุล่วง รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองบางโอกาส ยังหมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นที่เหตุทูนของประชาชนชาวไทย

จากกรการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุน โดยเฉพาะปรากฏการณ์ประชาชนมอบดอกไม้ ถวายรูปกับทหารในจุดต่างๆ และฝ่ายคัดค้านการก่อการรัฐประหาร เช่นเครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหารมีการชุมนุมบริเวณศูนย์การค้าสยามพารากอนและยื่นแถลงการณ์ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อเรียกร้องให้ปกป้องสิทธิในการชุมนุม , เครือข่ายนิสิตจุฬาเพื่อเสรีภาพ กลุ่มโดมแดง ซึ่งประกอบไปด้วยศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมด้วยนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ จัดเสวนาในหัวข้อทำไมต้องคัดค้านรัฐประหาร, รวมถึงการขับแท็กซี่ที่มีข้อความ “พลีชีพ” เข้าชนรถถังบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าของนายวมทอง ไพรวัดย์ จนได้รับบาดเจ็บสาหัส

2. สังคมการเมืองไทย พ.ศ. 2549-2553

ในส่วนนี้เป็นการอภิปรายถึงสภาพสังคมการเมืองไทยในช่วง พุทธศักราช 2549 ซึ่งเริ่มด้วยการมีอำนาจของรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์เป็นต้นมา จนถึงการขึ้นมาของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดการต่อสู้กันทางการเมืองโดยเฉพาะการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในช่วงรัฐบาลสมัคร สุนทรเวชเป็นต้นมา และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติซึ่งเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ในช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

2.1 การเมืองไทยหลังรัฐประหาร พ.ศ.2549 ถึงรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ⁵

หลังจากการยึดอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรเป็นผลสำเร็จ และพล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ทำหน้าที่เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่สองสัปดาห์ ได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวโดยให้พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2549 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2550

ภายในคณะรัฐมนตรีประกอบไปด้วยบุคคลสำคัญอย่าง ม.ร.ว.ปรีดีปายรร เทวกุล ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, โสสิต ปันเปี่ยมวัชร รมช. นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม พล.อ.บุญรอด สมทัศน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นต้น โดยนโยบายของรัฐบาลสุรยุทธ์เน้นที่การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาความขัดแย้งทางด้านการเมือง อีกทั้งยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยวางยุทธศาสตร์ประชาชนกินดีอยู่ดีโดยเน้นพัฒนาคนและครอบครัวให้พึ่งพาตนเองได้ ในสมัยรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ได้ถูกโจมตีเป็นอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องการจัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น การปิดเว็บไซต์และสถานีวิทยุที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ก่อตั้งเครือข่ายสนับสนุนรัฐบาลเพื่อใช้ในการสกัดกั้นผู้ประท้วงในกรณีเกิดการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล หรือการถูกกล่าวหาครอบครองพื้นที่ป่าสงวนเขายายเที่ยง ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งขัดต่อกฎหมายพื้นที่ป่าสงวน

⁵ ประมวลจาก. วาด ระวี (บรรณาธิการ). (2554). วิกฤต 19. หน้า 36-46.

แห่งชาติ, ข้อกล่าวหาว่าครอบครองใบก๊อปปี้ไว้ที่บ้านบ้านพักบนเขายายเที่ยง โดยจากกรณีดังกล่าว ทำให้พล.อ.สุรยุทธ์จึงได้มอบที่ดินดังกล่าวให้กับเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องเพื่อยุติปัญหา

ระหว่างปี พ.ศ.2549-2550 สภาร่างรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งตามบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2549 ได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยจะเปิดให้มีการลงคะแนนเสียงในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2550 ในระหว่างการรณรงค์ลงคะแนนเสียงมีการโต้แย้งในเรื่องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อย่างกว้างขวางโดยแบ่งเป็นฝ่ายไม่รับร่างรัฐธรรมนูญซึ่งประกอบไปด้วยฝ่ายพรรคไทยรักไทย กลุ่มต่อต้านระบอบเผด็จการและต่อต้านรัฐประหาร นักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเห็นด้วยกับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2550 ได้แก่ ฝ่ายผู้ก่อการรัฐประหาร ฝ่ายรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ กลุ่มต่อต้านพรรคไทยรักไทยและทักษิณ ชินวัตร โดยผลการลงมติปรากฏว่ามีผู้เห็นชอบคิดเป็นร้อยละ 56.69 และมีผู้ลงมติไม่เห็นชอบคิดเป็นร้อยละ 41.37 ส่งผลให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2550 หลังจากการอยู่ในตำแหน่งราวหนึ่งปีของรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ จึงเป็นการกลับมาของพรรคไทยรักไทย ในนามของพรรคพลังประชาชน ซึ่งสืบทอดเจตนารมณ์เดิม หลังไทยรักไทยถูกยุบพรรค โดยชนะการเลือกตั้งที่มีขึ้นในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2550 และส่งผลให้สมัคร สุนทรเวชเป็นนายกรัฐมนตรี

การขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของสมัคร สุนทรเวชมาพร้อมกับการถูกโจมตีทางการเมืองจากกรณีที่มีส่วนร่วมการใช้ความรุนแรงในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และการวิจารณ์ที่ใช้คำพูดที่รุนแรง การก่อกวนเลือกตั้งของพรรคพลังประชาชนมาพร้อมกับการกลับมาของกลุ่มต่อต้านที่มีบทบาทตั้งแต่สมัยทักษิณ ชินวัตรอย่างกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเพื่อต่อต้านรัฐบาล โดยประเด็นที่รัฐบาลสมัครถูกโจมตีอย่างหนักคือความพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อนิรโทษกรรมให้แก่ทักษิณ ชินวัตร และการส่อแววทุจริตหลายรายการ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเริ่มเคลื่อนไหวชุมนุมใหญ่ นับตั้งแต่ช่วงปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2551 โดยในช่วงเดือนสิงหาคมได้เคลื่อนผู้ชุมนุมยึดทำเนียบรัฐบาล การชุมนุมประท้วงของกลุ่มพันธมิตรฯยืดเยื้อ จนเมื่อเข้าสู่เดือนกันยายนสมัคร สุนทรเวชต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีมติโดยนายกรัฐมนตรียึดคุณสมบัติต้องห้ามจากกรณีจัดรายการโทรทัศน์ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีมติเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ผลปรากฏว่านายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ได้รับเลือก และจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในช่วงปลายเดือนกันยายน

กลุ่มพันธมิตรฯยังคงชุมนุมต่อเนื่องเพื่อขับไล่คณะรัฐบาลจนเกิดการปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจบริเวณหน้าอาคารรัฐสภา จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 2 คน และมีผู้บาดเจ็บราว 300 คน กระนั้นการชุมนุมยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องมีการยึดท่าอากาศยานดอนเมืองและสุวรรณภูมิในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนเพื่อกดดันรัฐบาลสมชาย โดยระหว่างการชุมนุมประท้วงของกลุ่มพันธมิตรฯได้ปะทะกับกลุ่มสนับสนุนรัฐบาลหลายครั้งจนมาซึ่งการบาดเจ็บของทั้งสองฝ่าย ในเวลาถัดมาตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยยุบพรรคและตัดสิทธิ์ทางการเมืองพรรคพลังประชาชน มัชฌิมาธิปไตย และชาติไทย ส่งผลให้สมชาย วงศ์สวัสดิ์พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงต้นเดือนธันวาคม โดยขณะเดียวกันกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ประกาศชัยชนะและยุติการชุมนุม

หลังจากการพ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของสมชาย วงศ์สวัสดิ์ มีการลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีโดยอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้คะแนนเสียงมากกว่า พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก คู่แข่งชั้นพรรคเพื่อไทย ก่อให้เกิดการพลิกขั้วทางการเมือง พรรคประชาธิปัตย์สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคผสมได้ท่ามกลางความไม่พอใจของผู้สนับสนุนพรรคเพื่อไทย ในช่วงปลายเดือนธันวาคม พ.ศ.2551 กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ (นปช.) เปิดการชุมนุมเพื่อกดดันรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เพื่อให้รัฐบาลประกาศยุบสภาและทำการจัดการเลือกตั้งใหม่ โดยทำการปิดล้อมรัฐสภา เพื่อไม่ให้รัฐบาลเข้าแถลงนโยบายแต่ไม่เป็นผลจึงประกาศสลายการชุมนุม

การทำงานของรัฐบาลอภิสิทธิ์อยู่ภายใต้บรรยากาศความกดดันจากการเรียกร้องของกลุ่ม นปช. และผู้สนับสนุนพรรคเพื่อไทย โดยผลงานที่สำคัญได้แก่การพยายามผลักดัน พ.ร.บ.ปรองดองแห่งชาติ โครงการเช็คช่วยชาติ 2,000 บาท โครงการไทยเข้มแข็ง ฯลฯ

2.2 การขยายตัวของกระแสความคิดระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การขึ้นมาของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาพร้อมกับแนวคิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่มีลักษณะนอกเหนือจากความหมายเดิม คือมีลักษณะที่มีความหมายอื่น

ซ็อนทับอญ⁶ แนวคิดดังกล่าวประสบความสำเร็จในด้านการนำอุดมการณ์ หรือแม้กระทั่งในด้านการเมืองก็ประสบผลในการจัดการศัตรูทางการเมือง โดยเฉพาะการโค่นล้มรัฐบาลสมครและรัฐบาลสมชาย แนวคิดดังกล่าวถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรับมือกับ “ระบอบทักษิณ” และผู้สวามีภักดี การทำทนายของ “คนเสื้อแดง” ระบุว่าดังกล่าวด้วยการชุมนุมประท้วงและเรียกร้องให้มีการจัดการเลือกตั้งในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ จึงเป็นการทำทนายต่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและชนชั้นนำที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง

การทำทนายระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเกิดการขยายตัวโดยเฉพาะการตื่นตัวในเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับสถานะของสถาบันกษัตริย์ของประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะในสื่อใหม่ (New Media) อย่างที่วีดาวเทียมและสังคมออนไลน์ การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงและทำทนายกับชนชั้นสูง

ขณะเดียวกันกระแสนักวิชาการและปัญญาชนส่วนหนึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังในบทความเรื่อง “พระบรมราชาบาทที่ควรรับไว้เหนือเกล้า” ของ ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน ได้นำพระราชดำรัสที่สะท้อนเกี่ยวกับปัญหาสังคม และระบบการบริหารราชการ มาเผยแพร่ประกอบความคิดเห็น โดยพระราชดำรัสมีใจความว่าการบริหารประเทศไม่ใช่หน้าที่คนหนึ่งคนใด แต่เป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมมือกัน การปฏิบัติงานโดยบริสุทธิ์มีส่วนให้ประเทศอยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งต้องประกอบไปด้วยความเมตตา ซื่อตรง ห่วงดี และมีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน ยึดมั่นในผลประโยชน์ของแผ่นดิน และความถูกต้องเป็นธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติราชการ อีกทั้งเห็นประโยชน์ของชาติบ้านเมืองเป็นจุดหมาย⁷ รวมถึงบทความของปราโมทย์ นาครทรรพ เรื่อง “หมาตัวไหน(ให้)แก้รัฐธรรมนูญวะ” กล่าวถึงนักการเมืองที่มีลักษณะโกงกินบ้านเมือง และ

⁶ ดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2539). ความหมายและความเป็นมาของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข”. online. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2556. <http://somsakwork.blogspot.com/2006/07/antithetical-qualification-tension.html>.

⁷ ลิขิต ธีรเวคิน. (2552). พระบรมราชาบาทที่ควรรับไว้เหนือเกล้า. ผู้จัดการ. online. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ.2556. <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000128890>.

ทำลายระบบรัฐสภา และขบวนการเสื้อแดง ซึ่งมีแนวคิดละเมิดสถาบันและบั่นทอนระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข⁸

2.3 การเกิดขึ้นของกระแสความคิดวิพากษ์วิจารณ์การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การเกิดกระแสความคิดวิจารณ์แนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เกิดขึ้นในช่วงหลังการเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 โดยเฉพาะปัญญาชน นักวิชาการ และกลุ่มคนเสื้อแดง มาพร้อมกับการปิดเว็บไซต์และดำเนินคดีในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2552-2554⁹

กระแสธารความคิดดังกล่าวส่งผลให้เกิดการโหมสร้างกระแสแนวคิดประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขทั้งการประดับป้าย, สื่อโทรทัศน์ และการสร้างสารคดีเพื่อชี้ถึงความสำคัญของระบอบดังกล่าว รวมถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ที่ให้ความสำคัญกับการปกครองดังกล่าว และมีส่วนต่อความรู้ความคิดผู้ศึกษาภายใต้ข้อกำหนดของหลักสูตร

⁸ปราโมทย์ นาครทรรพ. (2552). หมาดัวไหนอยาก(ให้)แก้รัฐธรรมนูญวะ. ผู้จัดการ. online. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2556. <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000120859>

⁹ ดู. สวาทรี สุขศรี; ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ; และอรพิน ยิ่งยงพัฒนา. (2554). ผลกระทบจากพ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 และนโยบายของรัฐ กับสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก. หน้า7-15.

บทที่ 3

นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2535-2551

ในบทที่ 3 กล่าวถึงนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ.2535 จนถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 โดยเริ่มอภิปรายถึงหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2535 ซึ่งปรับปรุงมาจากหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 และจากหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2538 เกิดการเปลี่ยนหลักสูตรโดยการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักสูตรแกนกลางคล้ายคลึงกับหลักสูตรต่อมา

ในปี พ.ศ.2547 เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรการศึกษา จากเดิมคือหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 มาเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 หลังการใช้หลักสูตร ปี 44 มาระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ในบทนี้ต้องการทำความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาว่ามีความเป็นมาและสาระสำคัญอย่างไร แบ่งประเด็นการอธิบายออกเป็น 5 หัวข้อด้วยกัน ดังนี้

1. การปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 สู่หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535 ถึงหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2538
2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544
3. ทิศทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551
4. องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรแกนกลาง
5. จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 สู่หลักสูตรสถานศึกษา

1. การปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 สู่หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ.2535 และหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2538¹

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2535 เกิดจากการปรับปรุงระเบียบประเมินผลการเรียนให้เหมาะสมและสอดคล้อง และมีหลักการเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมจะทำ

---

¹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). คู่มือประมวลผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). หน้า 11-12, 95-96.

ประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตสามารถปรับตัวได้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อม มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งกายและจิตใจ ทำงานเป็นและครองชีวิตได้อย่างสงบสุข ดังนั้นวิธีการวัดผลและประเมินผลจึงต้องกำหนดให้สอดคล้องและครอบคลุมจุดหมายของหลักสูตร

โดยจุดประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตรมีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมกับพฤติกรรมสามด้านคือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย ซึ่งเรียกว่า “สมรรถภาพ” เช่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ วิเคราะห์แล้วได้สมรรถภาพดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย
  - 1.1 มีความรู้ความเข้าใจงาน
  - 1.2 วิเคราะห์งานและวิธีการทำงาน
  - 1.3 วางแผนการทำงาน
2. ด้านจิตพิสัย
  - 2.1 ตั้งใจทำงาน
  - 2.2 มุ่งมั่นทำงานให้เสร็จ
3. ด้านทักษะพิสัย
  - 3.1 ปฏิบัติงาน
  - 3.2 ปรับปรุงแก้ไขงาน

ซึ่งในระยะต่อมาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาเป็นหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2538 มีลักษณะสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2535

2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

ในปี พ.ศ.2544 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยยึดหลักให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี และมีเจตนาให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน

ดังนั้นแนวคิดในการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมุ่งพัฒนาคนให้สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งทางจิตใจ ร่างกาย สติปัญญาและสังคม สามารถพึ่งตนเอง ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติและโลก มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม โดยหลักสูตรได้กำหนดจุดมุ่งหมายที่มีต่อเยาวชนของชาติไว้ 9 ประการ ดังนี้²

1. ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า
3. ผู้เรียนมีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ยอมรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสภาพการณ์
4. ผู้เรียนมีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหาและทักษะในการดำเนินชีวิต
5. ผู้เรียนรักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. ผู้เรียนมีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายทั้ง 9 ประการ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ได้แบ่งสาระการเรียนรู้ของผู้เรียนออกเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่

² ชาตรี ส้าราญ. (2545). จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา(เล่ม 2). หน้า 7-9.

1. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
2. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
3. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
4. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา
6. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
7. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยี
8. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

โดยสาระมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละเล่ม จะมีคำอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่ช่วยให้ครูเข้าใจรายวิชานั้นๆ พร้อมทั้งแสดงมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นต่างๆ ซึ่งแต่ละรายวิชา มีเรื่องราวและการนำเสนอต่างกัน³ ดังตัวอย่างสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จากตาราง 1⁴

---

³ ชาติรี สำราญ. (2545). จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา(เล่ม 2). หน้า 42-43.

⁴ เล่มเดิม. หน้า43-44.

มาตรฐานที่ ส.4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ

ตาราง 1 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้			
ป.1-3	ป.4-6	ม.1-3	ม.4-6
1. เข้าใจเรื่อง วัน เดือน ปี และการนับช่วงเวลาตามปฏิทิน ทั้งแบบไทยและสากล ที่สัมพันธ์กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต	1. เข้าใจเรื่องทศวรรษ ศตวรรษ สหัสวรรษ และยุคสมัยที่สัมพันธ์กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต	1. เข้าใจความหมาย ความสำคัญของการนับเวลา การแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ และเทียบศักราชในระบบต่างๆ เพื่อให้สามารถเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง	1. วิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และตระหนักถึงความสำคัญในความต่อเนื่องของเวลา

ที่มา: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. หน้า 33.

ข้อสังเกตคือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ถือเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติ ซึ่งจัดการเรียนการสอนต่อเนื่อง 12 ปี ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาตอนต้นจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะต้องจัดทำหลักสูตรของแต่ละโรงเรียนเอง โดยใช้หลักสูตร

แกนกลางที่กรมวิชาการจัดทำขึ้น คือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เป็นแม่บท เพื่อให้สาระการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและหลากหลายแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ อันเป็นแนวทางการจัดการการศึกษา ตามวิสัยทัศน์ของนักคิด นักวิชาการ และนักบริหารระดับสูง ที่ต้องการเห็นความหลากหลายและยืดหยุ่นของการจัดการการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับศักยภาพของเด็กแต่ละคน ต้องการเห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการศึกษา และต้องการเห็นการทำงานที่มีคุณภาพของครูและผู้บริหารในแต่ละสถานศึกษาในการวิเคราะห์ออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียน ในบริบทของแต่ละพื้นที่⁵

อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ที่เปลี่ยนจากเดิมที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นฝ่ายวิเคราะห์มาตรฐาน และจัดทำหลักสูตรในแทบทุกชั้นตอนแล้วส่งมอบให้สถานศึกษานำไปจัดการเรียนการสอน มาเป็นสถานศึกษากำหนดโครงสร้างของหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ รวมถึงขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการเรียนการสอนที่ให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดพิมพ์หลักสูตรสถานศึกษาเป็นของตนเอง ได้สร้างปัญหาความสับสนและความไม่เข้าใจ ระหว่างหน่วยงานนโยบายคือกรมวิชาการ กับหน่วยปฏิบัติ คือสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นขนาดกลางและเล็ก ซึ่งไม่มีความพร้อมด้านวิชาการและบุคลากร ที่จะดำเนินการจัดทำและบริหารหลักสูตรได้ตามความคาดหวังของกรมวิชาการ ประกอบกับสภาพที่โรงเรียนส่วนใหญ่ต้องอาศัยหนังสือเรียน และแผนการสอนที่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชนเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน มีโรงเรียนขนาดใหญ่ไม่กี่แห่งเท่านั้น ที่สามารถจัดทำหลักสูตรและเอกสารประกอบการเรียนเป็นของตนเองได้ ตลอดจนการที่กระทรวงศึกษาธิการไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องหนังสือเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ทำให้กระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์เอกชนไม่สามารถจัดทำหนังสือเรียนได้ทันต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตร แม้กระทั่งในเวลาต่อมาซึ่งมีการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ไปใช้จนครบทุกชั้นปีตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่หลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ก็ยังขาดหนังสือเรียนที่ครบทุกชั้นปี⁶

⁵ วิวัฒน์ คติธรรมนิษฐ์. (2548). "สังคมสมานฉันท์" ในแบบเรียน. หน้า 4-6.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 6.

ผลของปัญหาดังกล่าว คือภายหลังการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เป็นระยะเวลา 6 ปี หน่วยงานต่างๆที่รับผิดชอบได้ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร พบว่าหลักสูตรมีข้อดีหลายประการ แต่มีปัญหาและความไม่ชัดเจนที่ต้องแก้ไขปรับปรุงจำนวนมาก (ดูตารางที่ 2) ดังนั้นคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้ทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เพื่อพัฒนามาสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551⁷

ตาราง 2 ข้อดีและปัญหาความไม่ชัดเจนของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544

ข้อดี	ปัญหาความไม่ชัดเจน
1) ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง	1) ความชัดเจนของเอกสารหลักสูตร 2) กระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ 3) ความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตร 4) สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้หลักสูตรแน่น
2) มีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน	5) คุณภาพผู้เรียนในด้านความรู้ทักษะความสามารถ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

ที่มา: วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2552). จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา: กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา. หน้า 20.

⁷ วิชัย วงษ์ใหญ่; และมารุต พัฒผล. 2552. จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา: กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา. หน้า20-21.

3. ทิศทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาทุกสังกัดที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใช้เป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพตามหลักสูตร ทั้งด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นจากการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต⁸ โดยการจัดทำหลักสูตรได้มีการพิจารณาปรับปรุงในประเด็นสำคัญ ดังนี้⁹

3.1 ทบทวนมาตรฐานการเรียนรู้

- ปรับมาตรฐานการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้นและลดความซ้ำซ้อน
- จัดทำตัวชี้วัดบรรจุมาตรฐาน เป็นตัวชี้วัดชั้นปีสำหรับการศึกษาระดับ (ป.1-ม.3) และตัวชี้วัดช่วงชั้น สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)

3.2 จัดทำหลักสูตรแกนกลาง

- กำหนดสาระการเรียนรู้แกนกลาง
- กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
- กำหนดเกณฑ์การวัดประเมินผลกลาง

3.3 ปรับกระบวนการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

- ใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน โดยปรับกระบวนการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา จากรูปแบบที่ยึดการเรียนรู้ที่คาดหวัง ไปสู่การใช้มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัดเป็นเป้าหมายในการจัดทำหลักสูตรจัดการเรียนการสอน การประเมิน และการรายงานผลการเรียนรู้

3.4 กำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำหลักสูตรแกนกลาง
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น
- สถานศึกษา จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

⁸ วิชัย วงษ์ และมารุต พัฒผล. 2552. จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา: กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา. หน้า21-22.

⁹ รุ่งนภา นุตราวาศ และคณะ. (2553). รายงานการวิจัยนำร่องการใช้หลักสูตร หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. หน้า 10

4. องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่¹⁰

4.1 วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้ และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อของทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ

4.2 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ นั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

4.2.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

4.2.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 12-13.

4.2.3 ความสามารถในการแก้ไขปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4.2.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆอย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

4.2.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสม และมีคุณธรรม

4.3 คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ดังนี้

4.3.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

4.3.2 ซื่อสัตย์สุจริต

4.3.3 มีวินัย

4.3.4 ใฝ่เรียนรู้

4.3.5 อยู่อย่างพอเพียง

4.3.6 มุ่งมั่นในการทำงาน

4.3.7 รักความเป็นไทย

4.3.8 มีจิตสาธารณะ

4.4 มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

4.4.1 ภาษาไทย

4.4.2 คณิตศาสตร์

4.4.3 วิทยาศาสตร์

4.4.4 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

4.4.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

4.4.6 ศิลปะ

4.4.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

4.4.8 ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่า ต้องการอะไร ต้องสอนอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบในการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้การประเมินคุณภาพภายใน และประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษา ว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

4.5 สาระการเรียนรู้แกนกลาง

เป็นองค์ความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อจะช่วยนำพาคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

4.6 โครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานของ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และกำหนดเวลาเรียนเป็นช่วงชั้นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถจัดรายวิชาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับความต้องการได้ตามกรอบเวลาเรียนที่กำหนด

4.7 เกณฑ์กลางการจบหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเกณฑ์กลางในการจบหลักสูตรไว้ 3 ระดับชั้น คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

5. จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 สู่หลักสูตรสถานศึกษา

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับหลักสูตรสถานศึกษา หรือหลักสูตรที่จัดทำโดยบุคลากรภายในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และบุคลากรในชุมชน โดยหลักสูตรสถานศึกษาที่ดีจะถูกออกแบบให้สอดคล้องกับกรอบและแนวทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีของชุมชนที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่¹¹

เนื้อหาบทนี้ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการอธิบายถึงความเป็นมาและสาระสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นว่าในการทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีประเด็นที่ละเอียดมิได้ คือ ประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดหลักที่อยู่เบื้องหลังและกำหนดเนื้อหาการศึกษาและความสัมพันธ์ ระหว่างเนื้อหาหลักสูตรการศึกษากับสภาพสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งคือ ประเด็นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางของการศึกษา¹² โดยประเด็นนี้ผู้ศึกษาจะอภิปรายโดยละเอียดในบทต่อไป

¹¹ วิชัย วงษ์ และมารุต พัฒผล. 2552. จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา: กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา. หน้า 45-49.

¹² โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ใน ไพฑูรย์ สินสวรัตน์. (2555). ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น.

บทที่ 4

แนวคิด “ชาตินิยม” ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551

บทนี้ต้องการอธิบายถึงแนวคิดชาตินิยมที่แฝงในแบบเรียน โดยจะนำเสนอถึงชาตินิยมสองประการที่อยู่ในแบบเรียน คือ ราชาชาตินิยม และเชื้อชาตินิยมในฐานะอุดมการณ์ แบบเรียนจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ โดยในบทนี้นำเสนอ 4 หัวข้อ

1. แนวคิดราชาชาตินิยม
2. แนวคิดเชื้อชาตินิยม
3. โครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ในแบบเรียน
4. บทวิเคราะห์ที่มาของแนวคิดชาตินิยมในแบบเรียน

แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการกำหนดทิศทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในการทำความเข้าใจแนวคิดเบื้องหลังการกำหนดทิศทางหลักสูตร โดยผู้ศึกษามองบนพื้นฐานความคิดของหลุยส์ อัลธุสเซอร์ (Louis Althusser) นักคิดชาวฝรั่งเศส ที่มองว่าการศึกษเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ¹ และแนวคิดนักทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์ที่มองว่า หลักสูตรการศึกษา คือเนื้อหาความรู้ที่ผ่านการจัดเรียงลำดับก่อน-หลังของเนื้อหา ให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกันไปจนจบหลักสูตร เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และความทรงจำทางวัฒนธรรม (cultural memory) ซึ่งรัฐต้องการให้รับรู้และจดจำไปสู่ผู้เรียนหลักสูตรนั้นๆ ทำให้ผู้เรียนจดจำความรู้และความทรงจำนั้นๆ ไปตลอดชีวิต²

อีกนัยหนึ่งผู้ศึกษาจะทำความเข้าใจแนวคิดทางการเมืองที่แฝงอยู่ หรือมีอิทธิพลต่อทิศทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งแนวทางที่ผู้ศึกษาเลือกใช้คงไม่ผิดเสียทีเดียว เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 มีมิติที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเมือง ดังพิจารณาได้จากชื่อของหลักสูตรที่ใช้คำว่า “หลักสูตรแกนกลาง” ซึ่งนักวิชาการชาวตะวันตกหลายท่าน เช่น อี. อัลเบิร์ตตี (E. Albery), เอช. ฮาร์ป (H. Harap) ได้นิยามว่าหลักสูตรแกนกลาง (core curriculum) เป็นหลักสูตรที่กำหนดสิ่งจำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกคนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพของชาติ³

¹ ดูปทที่ 1

² ศิวรักษ์ ศิวรมย์. (2551). สังคมศาสตร์การศึกษา. หน้า85-86.

³ รุ่งนภา นุตราชวงศ์ และคณะ. (2553). รายงานการวิจัยนำร่องการใช้หลักสูตร หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. หน้า 7.

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ซึ่งปรากฏในแบบเรียนของไทย ช่วงก่อน พ.ศ.2551 จากงานศึกษาหลายชิ้น เช่น วิทยานิพนธ์ของรังสิมา โสติดังกูร⁴ ที่ให้เห็นว่าการปลูกฝังแนวคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษาตั้งแต่ พ.ศ.2435-2533 ค่อยๆเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองจากการมีความจงรักภักดีต่อ ชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์, มีจิตสำนึกอนุรักษ์ ธรรมชาติ และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย⁴ หรือบทความของลักขณา ปันวิชัย⁵ ที่ชี้ว่าแบบเรียนประถมศึกษาตามหลักสูตรช่วงปี พ.ศ.2503-2521 มุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีหน้าที่ สร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ชาติด้วยวิธีต่างๆ เช่น จ่ายภาษี, รักษาโบราณสถาน ศิลปะ โบราณวัตถุ, มีความรักชาติ เสียสละเพื่อชาติ⁵ ส่วนแบบเรียนตามหลักสูตรช่วงปี พ.ศ.2521-2533 มุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักถึงการเป็นพลเมืองที่มีหน้าที่จ่ายภาษี, มีความรักชาติ เสียสละเพื่อชาติ, ทำงานเพื่อส่วนรวม, ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ⁶ จะเห็นว่าคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีของชาติ ตามเกณฑ์ที่รัฐ กำหนดไว้ในแบบเรียนมีมากมายหลายอย่าง

ในการวิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองที่แฝงอยู่หรือมีอิทธิพลต่อทิศทางการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน ผู้เรียนจะไม่กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติในลักษณะแยกย่อย เป็นข้อๆ แต่จะทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องนี้ผ่านแนวคิดทางการเมืองที่เป็นกรอบใหญ่ ครอบคลุมแนวคิดการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ นั่นคือแนวคิดเรื่อง “ชาติไทย” ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ และลักขณา ปันวิชัย ได้ชี้แนวคิด “ชาติไทย” ที่สร้างจินตภาพของชาติในฐานะชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งพลเมืองที่เป็นสมาชิกของชุมชนอยู่ร่วมกันและมีหน้าที่เป็นตัวกำหนดกรอบความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐ และหน้าที่พลเมืองพึงกระทำต่อรัฐ⁷

⁴ รังสิมา โสติดังกูร. (2539). แนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา (พ.ศ.2435-2533).

⁵ ลักขณา ปันวิชัย. (2542). “อุดมการณ์รัฐของประเทศไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ.2464-2533; ไม่มี” ชาติของประชาชนไทย “ในแบบเรียน”. หน้า 137-138.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 150-152

⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538) ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐและรูปแบบจิตสำนึก. หน้า 47-88; ลักขณา ปันวิชัย. (2542). “อุดมการณ์รัฐของประเทศไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ.2464-2533; ไม่มี” ชาติของประชาชนไทย “ในแบบเรียน”. หน้า 55-158.

ก่อนที่จะอภิปรายแนวคิด “ชาตินิยม” ในลำดับต่อไป ผู้ศึกษาขอทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง “ชาติ” ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิด “ชาตินิยม” โดยเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นผลผลิตของการสร้าง “รัฐชาติ/รัฐประชาชาติ” (Nation State) โดยมุ่งสร้างจิตสำนึกให้กับประชากรให้มีความรู้สึกรักชาติและประเทศของตน สามารถเสียสละทุกอย่างให้ประเทศชาติ มีความรู้สึกผูกพันกับคนชาติเดียวกัน แม้ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เป็นแนวคิดเมื่อพิจารณาในเชิงรูปแบบจะพบว่ามีหลายรูปแบบ โดยกรณีแนวคิดชาตินิยมในสังคมไทยที่ปรากฏชัดเจนในประวัติศาสตร์ มีอย่างน้อย 2 รูปแบบ คือ ชาตินิยมที่เน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะหัวใจของชาติ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว⁸ และชาตินิยมที่เน้นเชื่อผู้นำเพื่อนำพาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม⁹

สำหรับแนวคิดเรื่องชาตินิยมที่ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีด้วยกัน 2 แนวคิดหลักๆ ได้แก่

1. แนวคิดราชาชาตินิยม

ธงชัย วินิจจะกุล ได้อธิบายว่า แนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อความรู้และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของผู้คนในสยามประเทศ นับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ แนวคิดทางประวัติศาสตร์แบบ “ราชาชาตินิยม” ซึ่งมีลักษณะเด่นอยู่ที่การเล่าเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ผู้นำพาคนในชาติต่อสู้กับภัยคุกคามต่างชาติ ตลอดจนเน้นความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ต่อประชาธิปไตยของไทยในฐานะผู้นำพาและสนับสนุนให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยดำรงอยู่ได้ โดยแนวคิดนี้เป็นกรอบในการอธิบายประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะนับตั้งแต่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นต้นมา

⁸ ดู วิทยอาจ. (2556). ประวัติศาสตร์ชาติไทยฉบับสังเขป. หน้า 392-415; อัจฉราพร กมฺพพิสมัย. (2525). อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย. หน้า 6-48.

⁹ ดู แกมสุข นุ่มนนท์. (2548). เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ยุคเชื่อผู้นำชาติพ้นภัย; วิทยอาจ. (2556). ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป. หน้า 455-471.

ความรู้ทางประวัติศาสตร์แบบใหม่ในสังคมไทย มาพร้อมกับลักษณะสำคัญสามประการ คือ

- 1) ภาษาของเรื่องเล่าแบบใหม่ โดยมีความสมจริงในแง่ของการใช้ภาษา ซึ่งต่างจากการบันทึกในแบบจารีตโบราณ ทั้งพงศาวดาร และตำนาน ภาษาแบบใหม่จึงเล่าเรื่องตามข้อมูล แทนที่การเล่าเรื่องโดยเน้นอภินิหารต่างๆ
- 2) ชนชั้นนำสยามพยายามหลุดพ้นจากความล้าหลัง ป่าเถื่อน ชนชั้นนำสยาม โดยเฉพาะในหมู่ราชสำนัก ไม่ยอมถูกครหาว่าไม่ศิวิไลซ์ จึงหาหนทางเพื่อได้รับการยอมรับ ความรู้ทางประวัติศาสตร์จึงเป็นเครื่องยืนยันความศิวิไลซ์ของสยาม และ
- 3) การรับรู้ต่ออดีตอันเป็นรากฐานของความรู้ประวัติศาสตร์ไทยจนถึงปัจจุบันคือ วิกฤตการณ์ ร.ศ.112 กล่าวคือการพ่ายแพ้ต่อฝรั่งเศส ครั้ง ร.ศ.112 ทำให้กำเนิดความรู้ทางประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมจนถึงปัจจุบัน ผลของการรบบระหว่างสยาม-ฝรั่งเศสแล้วสยามได้รับความพ่ายแพ้ มีผลต่อมุมมองทางประวัติศาสตร์ของสยาม จากเดิมที่เป็นเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ต่างๆตามลำดับเวลา กลายเป็นเรื่องราวของสยามที่ถูกรุกรานจากต่างชาติ แต่มีวีรบุรุษกอบกู้เอกราชเสมอ¹⁰

ประจักษ์ ก้องกีรติ นักวิชาการอีกคนหนึ่งที่อธิบายถึงแนวคิด “ราชาชาตินิยม” ในลักษณะเดียวกับ ธงชัย วินิจจะกูล โดยประจักษ์ได้ขยายความว่า นักวิชาการและปัญญาชนไทยในช่วงทศวรรษที่ 2500 และทศวรรษที่ 2510 ยังสร้างวาทกรรมหรือชุดความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่อธิบายถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้สนับสนุนและค้ำจุนระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่อดีต ซึ่งประจักษ์เรียกนักวิชาการและปัญญาชนในช่วงเวลานั้นว่า “วาทกรรมกษัตริย์ประชาธิปไตย”¹¹ โดยที่ขบวนการนักศึกษา ปัญญาชน ในช่วงทศวรรษที่ 2510 จะได้หลอมรวมวาทกรรม “ราชาชาตินิยม” เข้ากับวาทกรรม “ราชาชาตินิยมประชาธิปไตย” ที่ส่งเสริมให้สถานะของสถาบันกษัตริย์ขึ้นสู่จุดสูงสุด โดยอธิบายว่ากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้รักษาเอกราชอธิปไตยของชาติให้รอดพ้นจากภัยคุกคามต่างชาติและเป็นผู้คุ้มครอง, พิทักษ์รักษา และต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย จากเงื้อมมือของผู้เผด็จการภายในประเทศ¹²

¹⁰ ธงชัย วินิจจะกูล. (2544). ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณานิคมอำพราง สู่ราชาชาตินิยมใหม่ หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรรมทูมพีไทยในปัจจุบัน. ศิลปวัฒนธรรม 23(1): 56-65.

¹¹ ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2548). และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ...การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชน ก่อน 14 ตุลา. หน้า 464-519.

¹² แหล่งเดิม. หน้า 532-535.

แนวคิด “ราชาชาตินิยม” หรือ “ราชาชาตินิยมประชาธิปไตย” ที่อธิบายประวัติศาสตร์ไทยโดยเน้นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อรักษาเอกราชภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ และบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการพิทักษ์รักษาระบอบประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่ปรากฏในแบบเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2521 ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้วิเคราะห์แบบเรียนตามหลักสูตรนี้แล้ว ระบุว่าแบบเรียนประถมศึกษาเสนอจินตภาพของ “ชาติไทย” ในลักษณะชุมชนหมู่บ้านที่สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เนื่องจากปฏิบัติตามกติกาของชุมชน คือมีความเคารพผู้อาวุโส, รู้จักเกรงใจผู้อื่น, มีความเสียสละเพื่อส่วนร่วม ภายใต้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศูนย์กลางของคนในชาติ¹³ กรอบการอธิบาย “ชาติไทย” ในลักษณะเดียวกันนี้ ยังคงพบในแบบเรียนประถมศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2533 ซึ่งเน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ ในฐานะศูนย์รวมใจของคนในชาติ, ผู้รักษาเอกราชของชาติ, ผู้ประทานประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน และผู้จรรโลงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย ให้เด่นชัดขึ้นจากที่เคยเป็นมาในแบบเรียนตามหลักสูตร พ.ศ.2521¹⁴ และในแบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งยังสานต่อจินตภาพ “ชาติไทย” ที่ถูกนำเสนอในแบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2521 ไว้ดังเดิม¹⁵

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ยังคงผลิตและถ่ายทอดแนวคิด “ราชาชาตินิยม” ดังเห็นได้จากตัวอย่างการอธิบายประวัติศาสตร์ในแบบเรียน ซึ่งมี 2 ลักษณะสำคัญ คือ

ก. การกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์รวมใจของคนในชาติและในฐานะผู้รักษาเอกราช เช่นตอนหนึ่งของแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์

กรุงรัตนโกสินทร์มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากสมัยอยุธยาและธนบุรี พระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ต่างมีพระปรีชาสามารถในการปกครองดูแลประเทศและราษฎรให้มีความสุขและร่มเย็น เมื่อถึง

¹³ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538) ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐและรูปแบบจิตสำนึก. หน้า 47-73.

¹⁴ ลักษณ์ ปันวิชัย. (2542). “อุดมการณ์รัฐของประเทศไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ.2464-2533; ไม่มี” ชาติของประชาชนไทย “ในแบบเรียน”. หน้า 153-164.

¹⁵ วิวัฒน์ คติธรรมนิศย์. (2548). “สังคมสยามฉันท์” ในแบบเรียน. หน้า 12-15.

ควรต้องเผชิญกับการรุกรานของต่างประเทศ พระมหากษัตริย์ของไทยก็ทรงป้องกันและดำเนินนโยบายเพื่อรักษาเอกราชของไทยไว้ได้ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 1 ไทยต้องเผชิญกับสงครามเก้าทัพจากพม่า แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเป็นจอมทัพนำสู้รบกับพม่าจนได้รับชัยชนะ และสามารถปกป้องบ้านเมืองไว้ได้ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไทยมีปัญหาข้อพิพาทกับฝรั่งเศส แต่ผู้นำไทยได้ใช้การเจรจาทางการทูตเป็นหลัก และพยายามผ่อนปัญหาหลักให้เบาบางลงจนสามารถรักษาเอกราชไว้ได้¹⁶

การเสนอบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้สร้างความมั่นคงให้แก่ราชอาณาจักร

พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช คือ ทรงรับราชการตั้งแต่สมัยอยุธยาและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำสงครามเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับอาณาจักรไทยตั้งแต่สมัยธนบุรี...รัชกาลที่ 1 ทรงเป็นผู้มีบทบาททั้งในด้านการทำสงครามป้องกันประเทศ เช่น สงครามเก้าทัพ สงครามทำดินแดน หรือความสัมพันธ์กับต่างประเทศเพื่อส่งเสริมความเจริญของประเทศ เช่น ในด้านการค้าขาย พระราชกรณียกิจที่สำคัญในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับราชอาณาจักรไทยเป็นพื้นฐานสืบมาจนถึงปัจจุบัน¹⁷

การแสดงเนื้อหาพร้อมภาพประกอบของการแสดงความยิ่งใหญ่อาณาจักรอยุธยา และพระปรีชาสามารถในการขยายดินแดนของพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

¹⁶ เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (ม.ป.ป.). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 78.

¹⁷ พลับพลึง คงชนะ. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. หน้า 44-45.

ภาพประกอบ 1 การแผ่ขยายอำนาจของพระมหากษัตริย์

ที่มา: กระทรวงศึกษา. (2553). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. หน้า64.

ข. บทบาทของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย เช่นการกล่าวถึงบทบาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อระบอบประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ.2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ และมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ สถานการณ์ของประเทศก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นเวลาที่ประเทศกำลังประสบปัญหาอย่างหนักทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ รัชกาลที่ 7 ทรงพยายามแก้ไขปัญหาทางด้านการเมือง การปกครอง โดยโปรดแต่งตั้ง

อภิรัฐมนตรีสภา เป็นที่ปรึกษาส่วนพระองค์และสภากรรมการองคมนตรี เพื่อบริหารราชการแผ่นดิน อีกทั้งยังโปรดให้ปรับปรุงการบริหารส่วนกลาง โดยยุบกระทรวงจาก 12 กระทรวง เหลือ 10 กระทรวง และทรงเตรียมพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ชาวไทย แต่ได้เกิดการปฏิวัติโดย “คณะราษฎร” ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475... โดยคณะราษฎรได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงวัตถุประสงค์ของการปฏิวัติว่า เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ ต่อมารัชกาลที่ 7 ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475...¹⁸

หรืออีกตัวอย่างที่กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะดำรงรักษาระบอบประชาธิปไตย “ก่อนการสละราชสมบัติ รัชกาลที่ 7 ทรงมีพระราชบันทึกถึงรัฐบาลให้ดำเนินการปกครองในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่สมาชิกในคณะรัฐบาลบางคนยังใช้อำนาจแบบเผด็จการ และมีความขัดแย้งในคณะรัฐบาล ดังนั้นในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2477 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ...”¹⁹

นอกเหนือจากการเสนอเนื้อหาแล้วการประกอบรูปภาพยังสามารถผ่านทอดใจความออกมาได้เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างรูปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรและพระราชทานสิ่งของ

¹⁸ พลับพลึง คงชนะ. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า70-71.

¹⁹ แหล่งเดิม. หน้า72.

ภาพประกอบ 2 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรและพระราชทานสิ่งของ

ที่มา: พลับพลึง คงชนะ. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. หน้า 54.

ประการสำคัญคือในแบบเรียนประวัติศาสตร์มุ่งเน้นเนื้อหาบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ทรง
 กำรงรักษาเอกราชจากการรุกรานของต่างชาติเป็นสำคัญ และพระมหากษัตริย์มีสถานะเป็นศูนย์กลาง
 โดยมีพลเรือนและทหารป้องกันประเทศจากการรุกรานและช่วยป้องกันประเทศให้มั่นคงและปลอดภัย

2. แนวคิดเชื้อชาตินิยม

นักวิชาการหลายท่านได้ชี้ให้เห็นว่าเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการสร้างสำนึก “ชาติไทย”
 คือการทำให้พลเมืองรู้สึกถึงการมีชาติพันธุ์และวัฒนธรรมแบบเดียวกัน โดยมองคนที่มีชาติพันธุ์และ
 วัฒนธรรมต่างจากพวกตนในลักษณะดูแคลนว่าเป็น “คนอื่น” ที่ด้อยกว่าและยกคนเชื้อชาติของตนให้
 เด่นกว่า²⁰ แนวคิดที่ยกย่องชาติพันธุ์ของตนเอง และเหยียดชาติพันธุ์อื่นนั้นคือ “เชื้อชาตินิยม” ซึ่ง
 ในทางประวัติศาสตร์ไทย เราจะเห็นแนวคิดนี้ได้ในพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว และงานเขียนของหลวงวิจิตรวาทการ ที่มีการปลุกเร้าชาตินิยมไทย โดยเหยียดชาวจีนให้
 เป็น “คนอื่น”²¹ หรืองานเขียนเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยของชนชั้นนำไทย ช่วงทศวรรษ 2420-2470²²

แนวคิดเชื้อชาตินิยมปรากฏอยู่ในแบบเรียนชั้นประถมศึกษาโดยเห็นได้ชัดในเนื้อหาส่วนที่พูด
 ถึงประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่วารุณี ไอสถารมย์ ได้วิเคราะห์แบบเรียน
 วิชาประวัติศาสตร์ไทยและวิชาสังคมศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติในทศวรรษที่ 2500, แบบเรียน
 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปีพ.ศ.2519, แบบเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
 2521, แบบเรียนที่ผลิตในช่วง พ.ศ.2536-2541 และชี้ว่าแบบเรียนไทยเกือบทั้งหมดเสนอภาพประเทศ
 ไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยทัศนคติชาตินิยมแบบอนุรักษนิยม มองชนชาติในภูมิภาคนี้
 ว่าเป็น “คนอื่น” ที่ไม่น่าไว้วางใจ เข้ามาก่อความไม่สงบในประเทศไทย เข้ามาแย่งอาชีพเกษตรกรไทย

²⁰ ดู เกษียร เตชะพีระ.(2537). แลลดลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม; สายชล สัตยานุรักษ์. (2545).
 ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยหลวงวิจิตรวาทการ; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่าม (บรรณาธิการ).
 (2546). อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ.

²¹ ดู อัจฉราพร กมทพิสมัย. (2525). คุณธรรมชาตินิยมของผู้นำไทย. หน้า 40-46; สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). ความ
 เปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยหลวงวิจิตรวาทการ.

²² พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2550). การสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในสังคมไทย ระหว่างทศวรรษ 2420
 ถึงทศวรรษ 2520. หน้า69-171.

บ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศไทย²³ หรืองานวิจัยของสุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ ได้ชี้ให้เห็นว่าแบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ยังคงให้ภาพประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยทัศนคตินิยมที่มองว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเป็น “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูผู้รุกรานประเทศไทย, มีสถานะต่ำกว่าไทย, สร้างปัญหาให้แก่ไทย²⁴

เมื่อพิจารณาเนื้อหาแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผู้ศึกษาพบว่าแบบเรียนระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ยังคงผลิตและถ่ายทอดแนวคิด “เชื้อชาตินิยม” ดังเห็นได้จากตัวอย่างการอธิบายประวัติศาสตร์ในแบบเรียน แต่เนื้อหาการมองเพื่อนบ้านเป็นศัตรูได้ลดความร้อนแรง แต่ยังคงแฝงอคติบางประการอยู่ เช่นตัวอย่างของแบบฝึกหัดในแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นที่พูดถึงประเทศเพื่อนบ้านด้วยทัศนคติที่ดูแคลน

ข้อใดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศพม่ามีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน

- ก. เศรษฐกิจถูกผูกขาดโดยรัฐบาล
- ข. มีประชากรหลายเชื้อชาติ
- ค. ไม่มีพรมแดนติดกับทะเล
- ง. ทรัพยากรมีน้อย²⁵

ในขณะที่เดียวกันก็อธิบายความสำคัญของประเทศไทยในฐานะหนึ่งในอาเซียนผ่านแบบฝึกหัดในแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนี้

ข้อใดเป็นความสำคัญของไทยที่มีต่ออาเซียน

- ก. เป็นผู้นำในกลุ่มอาเซียน
- ข. เป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งอาเซียน
- ค. เป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ของอาเซียน
- ง. เป็นตัวแทนติดต่อกับประเทศตะวันตก²⁶

²³ วารุณี ไอสถารมย์. (2543). แบบเรียนไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “เพื่อนบ้านของเรา” ภาพสะท้อนเจตคติอุดมการณ์ชาตินิยมไทย. รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 22 ฉบับที่ 3 : 1-83.

²⁴ สุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ. (2552). ชาตินิยมในแบบเรียนไทย. หน้า 82-248.

²⁵ เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (ม.ป.ป.). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 43.

หรือการนำเสนอความเป็นมาของมาเลเซียอย่างมีอคติ และนำเสนอในแง่ลบ

มาเลเซียเดิมเรียกว่า มลายู เคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษ กระทั่งถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างชาวจีนและชาวมลายู อังกฤษจึงดำเนินโครงการสถาปนาสหภาพมลายาขึ้น โครงการนี้ทำให้ชาวมลายูไม่เห็นด้วย อังกฤษจึงเปลี่ยนสหภาพมลายาเป็นสหพันธรัฐมลายา แต่ปัญหาทางด้านเชื้อชาติก็ยังมีมาอย่างต่อเนื่อง ต่อมาในวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2500 อังกฤษได้มอบเอกราชให้สหพันธรัฐมลายา และในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ.2506 สหพันธรัฐมลายาได้ประกาศตั้งประเทศสหพันธ์มาเลเซีย มีรัฐทั้งหมด 14 รัฐ แต่หลังจากนั้นสิงคโปร์ได้ประกาศแยกตัวออกไป เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2508²⁷

การนำเสนอการถูกรุกรานจากชนชาติอื่นในสมัยอาณาจักรสุโขทัย

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ครองราชสมบัติในราว พ.ศ. 1792 เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกแห่งราชวงศ์พระร่วง ของอาณาจักรสุโขทัย เดิมทรงมีพระนามว่า พ่อขุนบางกลางหาว พระองค์พร้อมด้วยพ่อขุนผาเมืองช่วยกันขับไล่ชนชาติขอม ซึ่งเข้ามารุกรานและปกครองสุโขทัยได้สำเร็จและได้ประกาศอิสรภาพจากขอมจนสามารถตั้งอาณาจักรสุโขทัยได้²⁸

การนำเสนอเนื้อหาทางด้านการเมืองของประเทศพม่าโดยแฝงอคติ

ด้านการเมืองการปกครองประเทศพม่าปกครองโดยรัฐบาลทหารภายใต้สันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ โดยทั่วไปเรียกกันว่าการปกครองแบบเผด็จการทหาร

²⁶ แหล่งเดิม. หน้า51.

²⁷ ไพฑูรย์ มีสกุล และคณะ. (2551?).หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 57.

²⁸ สุพรรณิ ชะลธร. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. หน้า 42.

การผูกขาดอำนาจของรัฐบาลทำให้ประชากรพม่าเรียกร้องสิทธิเสรีภาพหลายครั้ง แต่ถูกรัฐบาลปราบปรามทุกครั้ง พม่าไม่ติดต่อกับประเทศตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา แต่ติดต่อกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีน และญี่ปุ่น²⁹

ในอีกด้านหนึ่งแบบเรียนนำเสนอปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองของไทยในด้านการเมือง การปกครองและเศรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์โดยสรุปเป็น 4 ประการ ดังนี้ ประการแรก ประเทศไทยมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประการที่สอง ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถทรงปกครองประเทศโดยยึดหลักทศพิธราชธรรม และทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ ประการที่สาม คนไทยมีรอยยิ้มที่เป็นมิตร ทำให้ชาวต่างชาติเกิดความประทับใจและเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น และประการสุดท้าย คนไทยเป็นคนที่มีความดี มีน้ำใจ ซื่อสัตย์ กตัญญู มีความสามัคคี รู้จักการประสานผลประโยชน์ โดยยังเสริมอีกว่า ปัจจัยต่างๆดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญให้แก่ประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน³⁰ หรือการกล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญทางเศรษฐกิจและการปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังตัวอย่าง

ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ผู้คนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน แม้จะมีคนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา แต่พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ชนทุกศาสนา และทุกเชื้อชาติ อย่างเท่าเทียมกัน จึงไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในสังคม ทำให้สามารถพัฒนาความเจริญทางด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง³¹

3. โครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ในแบบเรียน

นักประวัติศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติหลายคนต่างชี้ให้เห็นว่า งานเขียนทางประวัติศาสตร์แต่งขึ้น โดยมีการวางโครงเรื่องของเนื้อหาด้วยการจัดลำดับของเหตุการณ์ที่เชื่อว่า

²⁹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2552?). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 20.

³⁰ พลับพลึง คงชนะ. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 76.

³¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2552?). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 46.

เกิดขึ้นในอดีต หลายๆเหตุการณ์มาเรียงโดยจัดลำดับ เหตุการณ์ใดเกิดก่อนเกิดหลัง พร้อมทั้งกำหนดแนวทางของเรื่องให้เป็นไปตามแนวทางแบบสุขนาฏกรรม (Comedy), โศกนาฏกรรม (Tragedy), พาฝัน (Romance) และเย้ยหยัน(Satire) ตามแต่กำหนดเพื่อให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั้นมีคุณค่าและความหมายต่อผู้อ่าน³² ซึ่งธงชัย วินิจจะกุล ได้อธิบายว่าการกำหนดโครงเรื่องของประวัติศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังงานเขียนขึ้นนั้นๆ เนื่องจากโครงเรื่องที่ถูกกำหนดไว้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอคติ แนวคิด อุดมการณ์ของผู้เขียน³³ กล่าวคือ การทำความเข้าใจแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมือง และสังคมที่อยู่เบื้องหลังงานเขียนทางประวัติศาสตร์ ต้องทำการเข้าใจเกี่ยวกับโครงเรื่องของเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์

จากการศึกษาแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผู้ศึกษาพบว่าการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์เพื่อปลูกฝังหรือถ่ายทอดแนวคิดราชาชาตินิยมและแนวคิดเชื้อชาตินิยมให้แก่ผู้อ่าน โดยอาศัยโครงเรื่อง 3 ลักษณะ ดังนี้

1. สุขนาฏกรรม (comedy)

โครงเรื่องแบบสุขนาฏกรรมมักถูกนำเสนอผ่านประวัติศาสตร์ไทยบ่อยครั้งโดยเฉพาะในแบบเรียนประวัติศาสตร์ การนำเสนอเรื่องราวอันยิ่งใหญ่ของตน โดยโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์แบบสุขนาฏกรรมในแบบเรียนประวัติศาสตร์ สามารถแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1.1 การกำเนิดชาติ/อาณาจักร ซึ่งมีนัยที่ทับซ้อนกันคือ กำเนิดอาณาจักรเท่ากับเกิดชาติ โดยใช้วิธีคิดที่ว่าอาณาจักรคือส่วนหนึ่งของชาติ เช่นตอนหนึ่งของแบบเรียนประวัติศาสตร์เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการกอบกู้เอกราชของพระเจ้าตากสินมหาราชว่า “ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา...พระเจ้าตากได้นำไพร่พลตีฝ่าวงล้อมกองทัพม่าออกไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองชายทะเลตะวันออก และรวบรวมคน

³² เรย์โนลด์ส, เกรก เจ. (2550). เจ้าสัว ขุนศึก ศักดินา ปัญญาชนและคนสามัญ รวมบทความประวัติศาสตร์ของเกรก เจ. เรย์โนลด์ส. หน้า 200-206; ธงชัยวินิจจะกุล. (2553). “ผู้ร้ายในประวัติศาสตร์ไทย กรณีพระมหาราชวราชาผู้ร้ายกลับใจหรือถูกใส่ความโดย plot ของนักประวัติศาสตร์.

³³ ธงชัย วินิจจะกุล. (2551-2552). เรื่อง, ลำดับเรื่อง, และโครงเรื่อง กับความรู้ประวัติศาสตร์. จุลสารหอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 12: 10.

ไทยที่รักชาติเข้าตีกองทัพพม่าจนสามารถกอบกู้เอกราชของชาติ...จากนั้นได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์”³⁴

แบบเรียนบรรยายภาพอาณาจักรและ "คนไทย" ที่ร่วมเสียสละและสร้างบ้านเมืองด้วยความเหมาะสมของภูมิศาสตร์ เหมาะแก่การค้าและการสงคราม เช่นตอนหนึ่งของแบบเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กล่าวว่า พระเจ้าอู่ทองสถาปนาอาณาจักรอยุธยา ภายหลังจากที่รวบรวมแคว้นสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นแคว้นสำคัญของคนไทย โดยอยุธยาเป็นศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักร มีปัจจัยทางภูมิศาสตร์เอื้อประโยชน์ต่อความมั่นคง การทำมาหากิน การค้า มีผู้อยู่อาศัยอย่างมากมาย³⁵ หรือโครงเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งของอาณาจักรสุโขทัย ที่มีเนื้อหาว่า “ในช่วงประมาณ พ.ศ. 1700-1800 ชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ ได้เริ่มก่อตั้งบ้านเมืองขึ้นแล้วในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันอาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรหนึ่งของชนชาติไทย และเจริญถึงขีดสุดในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช”³⁶

โครงเรื่องลักษณะนี้ธงชัย วินิจจะกูลเสนอว่าเรื่องของชาติที่กำเนิดเป็นราชอาณาจักรด้วยการต่อสู้ เป็นโครงเรื่องที่เกิดขึ้นสัก 100 ปีที่ผ่านมา เพื่อทดแทนโครงเรื่องและลำดับเรื่องราวขององค์อวตารผู้ทรงบุญญาธิการ³⁷

1.2 ความเจริญรุ่งเรืองของชาติ/อาณาจักร เป็นการนำเสนอความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักร โดยนำเสนอความสำเร็จในแง่ของเศรษฐกิจ, สังคม, วัฒนธรรม และการเมือง โดยเสนอความรุ่งเรืองไปพร้อมกับความยาวนาน โครงเรื่องลักษณะนี้ แบบเรียนเน้นความต่อเนื่องและลงตัวของ สุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยเสนอภาพภูมิปัญญา, ความคิดสร้างสรรค์, การเสียสละ, บำเพ็ญประโยชน์ ฯลฯ เพื่อขับเน้นความรุ่งเรืองของอาณาจักร/ชาติ เช่นหนังสือเรียนประวัติศาสตร์สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของรัตนโกสินทร์ว่า

³⁴ กระทรวงศึกษา. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า 78.

³⁵ แหล่งเดิม. หน้า 60-61.

³⁶ สุพรรณณี ชะลธร และทวีศักดิ์ ศรีวิเชียร. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. หน้า 35.

³⁷ ธงชัย วินิจจะกูล. (2551-2552). เรื่อง, ลำดับเรื่อง, และโครงเรื่อง กับความรู้ประวัติศาสตร์. จุลสารหอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 12: 13.

บุคคลสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว... ได้สร้างสรรคสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับชาติไทยในด้านต่างๆ มากมาย พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของท่านจึงเป็นแบบอย่างที่ดี สำหรับคนรุ่นหลังในการ นำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ³⁸

หรือกล่าวถึงการพัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เสนอว่า

ในระยะแรกกรุงศรีอยุธยาเป็นเพียงอาณาจักรเล็กๆ ต่อมาได้ขยายอาณาเขตอำนาจไปยังดินแดน ใกล้เคียง อาณาจักรมีการพัฒนาเติบโตในทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จนทำให้กรุงศรีอยุธยามีความเจริญรุ่งเรืองและสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นเมืองที่มีทำเลที่ตั้งเหมาะสม มีชัยภูมิที่ดีในการป้องกันการรุกรานของข้าศึกเพราะมีแม่น้ำล้อมรอบเป็นปราการธรรมชาติ พื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร และตัวเมืองตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งไม่ไกลจากปากอ่าวทะเล ทำให้สะดวกในการคมนาคม เพื่อติดต่อค้าขายกับบ้านเมืองอื่น...”³⁹

ข้อสังเกตของการวางโครงเรื่องลักษณะสุนทรภาพกรรมของแบบเรียนประวัติศาสตร์ในการเสนอภาพเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักร มีลักษณะการนำเสนอในโครงเรื่องโดยลดทอดเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งมีความสำคัญให้เป็นเพียงส่วนประกอบ เช่น อาณาจักรอยุธยาประสบปัญหาอะไร หรืออุปสรรคของการค้า-การเกษตร ฯลฯ เพียงแต่นำเสนอภาพความยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรืองเป็นโครงเรื่องหลัก

2. โศกนาฏกรรม (Tragedy)

แบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยนำเสนอเหตุการณ์ผ่านโครงเรื่องแบบโศกนาฏกรรม โดยผ่านเหตุการณ์การถูกรุกรานจากเพื่อนบ้าน, ความตกต่ำของอาณาจักร หรือการแตกความสามัคคีของคนในชาติ โครงเรื่องลักษณะนี้มาพร้อมกับการโยนบาปให้คู่ขัดแย้ง โดยขบเน้นเหตุการณ์ของการถูกรังแก

³⁸ ไพฑูรย์ มีสกุล; สุเทพ จิตรชื่น; และ มนต์วี ญัฐสาพิสุทธิ์. (2551?). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 34.

³⁹ สุพรรณิ ชะลธร. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า 28.

ถูกทำลาย และทำให้อ่อนแอ โดยเฉพาะการนำเสนอเรื่องราวของอาณาจักรอยุธยาที่เสียหายและถูกทำลายจากการรุกรานของพม่า เพื่อย้ำเรื่องราวการสูญเสีย เช่น

เมื่อสิ้นรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรุงศรีอยุธยาเกิดความแตกแยก ชุนนางแก่งแย่งความเป็นใหญ่ บ้านเมืองจึงอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมอ่อนแอ ขาดความมั่นคง จึงส่งผลในปี พ.ศ. 2610 ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อพม่ายกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาจึงขาดกำลังในการป้องกันราชอาณาจักร ทำให้กรุงศรีอยุธยาต้องตกเป็นประเทศราชของพม่าเป็นครั้งที่ 2 สงครามครั้งนี้พม่าได้เผาทำลายปราสาทพระราชนวังและวัดวาอาราม กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินของไทยไปจำนวนมาก เป็นผลทำให้กรุงศรีอยุธยาล่มสลายลง⁴⁰

หรือการนำเสนอวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันในฐานะคนไทยที่ต่อสู้กับกองทัพพม่า โดยแบบเรียนให้ความสำคัญกับโครงเรื่องที่ว่าด้วยการสูญเสีย แต่ต่อสู้อย่างกล้าหาญเพื่อรักษาชาติไว้ เช่นตอนหนึ่งของแบบเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กล่าวว่

...กลุ่มคนไทยพากันหลบหนีมาที่นี่ โดยมีพรรคพวกที่เป็นชาวบ้านติดตามมาอยู่ด้วย ชาวบ้านบางระจันได้ร่วมมือกันสร้างค่ายขึ้นล้อมรอบหมู่บ้าน จัดกำลังคนเป็นหมวดหมู่ ทำหน้าที่รักษาค่ายเตรียมหาอาวุธไว้ต่อสู้กับศัตรู...นี้กรบบางระจันแม้จะมีกำลังเป็นรองฝ่ายพม่า แต่สามารถตอบโต้การโจมตีของข้าศึกจนแตกพ่ายได้ถึง 7 ครั้ง...จนกระทั่งฝ่ายพม่าวางแผนและเกณฑ์กำลังพลจำนวนมากมุ่งมาโจมตีค่ายบางระจันอย่างเต็มที่ในขณะที่ชาวบ้านบางระจันซึ่งมีกำลังคนน้อยและเสียชีวิตลงไปไม่น้อยจากการรบที่ผ่านมา จนกระทั่งในที่สุดพม่าสามารถตีค่ายบางระจันแตก...วีรกรรมของชาวบ้านบางระจันนับเป็นการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ เป็นพลังของประชาชนชาวบ้านธรรมดาที่มีต่อประเทศชาติ สามารถสู้รบต่อต้านข้าศึกด้วยความกล้าหาญ พลังแห่งความสามัคคี ความรักชาติอันเป็นแบบอย่างแห่งการเสียสละอันยิ่งใหญ่หลวง⁴¹

⁴⁰ สุพรรณิ ชะลจร(2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า 3.

⁴¹ กระทรวงศึกษา. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า 88-89.

ลักษณะโครงเรื่องที่เสนอภาพความเจ็บปวด และสร้างอารมณ์ร่วมของคนไทย ทำให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นความเจ็บปวด โดยลักษณะของโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์แบบโศกนาฏกรรมว่า ลักษณะเรื่องราวที่ถูกรังแก ถูกกระทำร้าย อับอายจากผู้อื่น เช่น ประวัติศาสตร์การเสียดินแดน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือเป็นเพียงมายาคติ เรื่องราวลักษณะนี้เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของไทย และประเทศในกลุ่มอาเซียนทุกคนต่างบอกตัวเองว่าเสียดินแดน และก็นั่นการถูกรังแกทั้งนั้น⁴²

3. พาฝัน(Romance)

โครงเรื่องลักษณะพาฝันแบบเรียนมักนำเสนอเรื่องราวของการกอบกู้เอกราชของบรรพบุรุษ โดยดำเนินเรื่องอิงกับอาณาจักรและบรรพบุรุษของชาติ กล่าวคือไม่ว่าสยามจะถูกรุกรานหรือเสียดินแดนก็สามารถต่อต้านภัยคุกคามจากต่างชาติได้เสมอ โดยโครงเรื่องแบบพาฝันในแบบเรียนส่วนหนึ่งให้ความสำคัญกับความต่อเนื่องของเหตุการณ์ เช่น แม้กรุงศรีอยุธยาจะแตก แต่พระเจ้าตากก็สามารถกอบกู้เอกราชได้ โครงเรื่องลักษณะนี้จึงอิงอยู่กับประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับความสามารถของบรรพบุรุษในแง่ของการทำสงครามและการปกครอง ตัวอย่างหนึ่งในแบบเรียนประวัติศาสตร์กล่าวถึงปัจจัยส่งเสริมความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการเมืองของอาณาจักรอยุธยา ว่า

สมัยอยุธยามีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านการสงคราม จึงขยายดินแดนและอำนาจได้กว้างไกล มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านด้านการปกครอง ส่งเสริมการค้าการติดต่อกับชาวต่างชาติและส่งเสริมด้านวัฒนธรรมจนทำให้กรุงศรีอยุธยามีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ มีความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม⁴³

หรือการเสนอพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ด้านการกอบกู้เอกราชและตั้งราชธานีแห่งใหม่ ว่า

⁴² ดู ธงชัย วินิจจะกุล กล่าวปาฐกถา ในหัวข้อ "ประวัติศาสตร์อันตราาย" ในอุษาคเนย์ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2555 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. <http://www.youtube.com/watch?v=LPT2wjWuRik>.

⁴³ ภูมิชัย มูลศิลป์. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า 39.

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีพระปรีชาสามารถในด้านการรบและมีพระทัยกล้าหาญเด็ดเดี่ยว พิจารณาได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ทรงมีความกล้าหาญนำไพร่พลเพียง 500 คน ตีฝ่าวงล้อมพม่า ออกไปได้ ทรงสั่งทหารให้ทูปหม้อข้าวก่อนเข้าโจมตีเมืองจันทบุรี...ทรงกอบกู้เอกราชและทรงตั้งราชธานี ใหม่ คือ กรุงธนบุรี ทรงกอบกู้บ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นโดยการปราบชุมนุมต่างๆ ทรงป้องกันหัวเมือง ชายแดนและทำสงครามขยายอาณาเขตออกไป⁴⁴

ทัศนะของแบบเรียนประวัติศาสตร์ในโครงเรื่องแบบพาฝันให้ความสำคัญกับพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทย โดยไม่จำเป็นต้องรู้รายละเอียดเหตุการณ์สำคัญต่างๆนอกเหนือจากโครงเรื่อง สอดคล้องกับทัศนะของธงชัย วินิจจะกุล ได้ให้ความเห็นว่า แม้เราจะไม่รู้อะไรเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย แต่เรารู้ว่าสังคมไทยเวลาเกิดปัญหา เรามักจะมีวีรบุรุษ วีรสตรีมากอบกู้ และสามารถทำให้เราเดินหน้า อีกทั้งโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์เป็นลักษณะนั้น โดยประวัติศาสตร์แบบนี้ ไม่ได้อยู่ด้วยรายละเอียดของเหตุการณ์หนึ่งๆ แต่อยู่ด้วยสาระเรื่องเล่าที่เล่าซ้ำๆและสอดคล้องกับโครงเรื่องหลักๆ

โครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ทั้งสามชนิดในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ถ่ายทอดความคิดทางประวัติศาสตร์แบบอนุรักษนิยม และผลิตซ้ำความเชื่อของประวัติศาสตร์อย่างมีอคติ โดยเฉพาะอคติที่มีต่อเพื่อนบ้าน ในขณะที่เดียวกันก็หนุนแนวคิดเชื้อชาตินิยมและราชาชาตินิยม โดยการส่งเสริมวีรบุรุษ และให้คุณค่ากับวีรกรรมของบรรพบุรุษเพื่อหนุนลัทธิชาตินิยม

4. บทวิเคราะห์ที่มาของแนวคิดชาตินิยมในแบบเรียน

ส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์แนวคิดชาตินิยมในแบบเรียน ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือแนวคิดราชาชาตินิยม และเชื้อชาตินิยม เพื่อทำความเข้าใจสถานภาพของแนวคิดดังกล่าวว่ามีความเป็นมา เป็นไปอย่างไร

⁴⁴ไพฑูริย์ มีสกุล; สุเทพ จิตรชื่น; และ มนัสวี ัญญาพิสุทธิ. (2551?).หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า

4.1 ราชอาณาจักรสยาม

ที่มาประการแรกของแนวคิดราชอาณาจักรสยามในแบบเรียนเกิดจากวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551คือเพื่อให้ยึดมั่นในระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งปรากฏอยู่ในวิสัยทัศน์ของหลักสูตรเอง โดยเฉพาะคำสั่งของกระทรวงศึกษา เรื่องให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมีใจความว่า “...ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นไปตามเจตนารมณ์ มาตรา 80 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย⁴⁵ พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545”⁴⁶

ภายใต้กรอบของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สะท้อนถึงเนื้อหาในแบบเรียนประวัติศาสตร์ที่เสนอสถานะขององค์พระมหากษัตริย์ในฐานะจรรโลง

⁴⁵ มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(วรรคที่ 1) ค้ำครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการ พุพพลภาพสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพึ่งพาตนเองได้

(วรรค 2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(วรรค 3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงจิตสำนึกของของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(วรรค 4) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนองค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

(วรรค 5) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปะวิทยาการแขนงต่างๆ และเผยแพร่ข้อมูลผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับ การสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

(วรรค 6) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

⁴⁶ คำสั่งกระทรวงศึกษา ที่ สพฐ 293/2551 เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.

ประชาธิปไตย ซึ่งปรากฏตั้งแต่การพยายามออกแบบระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วยการจัดตั้งเมืองจำลองดุสิตธานีภายในพระราชวัง⁴⁷ หรือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน แต่มีกลุ่มผู้มีความคิดก้าวหน้าในนามคณะราษฎรเป็นผู้ปฏิบัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁴⁸ เนื้อหาลักษณะนี้ตอกย้ำความคิดของคนไทยและเชิดชูพระมหากษัตริย์ในฐานะนักประชาธิปไตย การตอกย้ำดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญในสมัยสุโขทัย ๓๐๐ ปีเป็นต้นมา คือการรื้อฟื้นบทบาทของสถาบันกษัตริย์โดยเฉพาะในฐานะนักประชาธิปไตย โดยงานเขียนที่สำคัญสองชิ้นในช่วง พ.ศ.2505 คือประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี ของสิริเปรมจิตต์ และหนังสือเรื่องแผ่นดินสมเด็จพระปกเกล้า แต่งโดยวิชัย ประสงค์⁴⁹ โดยเฉพาะพระราชหัตถเลขาสดพระราชย์ของรัชกาลที่ 7 ที่ว่า “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่สละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาดและโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร์”

แต่ความทรงจำของกษัตริย์นักประชาธิปไตยทรงพลังอย่างมากในเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ในด้านการรับรู้ของมวลชน หรือที่ธงชัย วินิจจะกูลให้คำนิยามว่า “ราชาชาตินิยมที่เป็นประชาธิปไตย และรับใช้ประชาชน”⁵⁰ พิจารณาจากตัวอย่างในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ค้ำจุนประชาธิปไตย

จอมพลถนอม กิตติขจร ประกาศยึดอำนาจตนเอง ยกเลิกรัฐธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎร พร้อมทั้งจัดตั้งรัฐบาลทหารขึ้น การกระทำดังกล่าวเป็นการนำประเทศไปสู่ระบบเผด็จการอีกครั้งหนึ่ง ส่งผลให้นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนรวมตัวพร้อมกันเพื่อเรียกร้องการปกครองแบบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ.2516 ซึ่งเหตุการณ์บานปลายทำให้นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชน บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์ครั้งนี้เรียกว่า เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ในครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงระงับเหตุการณ์โดยโปรดให้ทุกฝ่ายยุติการต่อสู้ ซึ่งนำไปสู่ความสงบเรียบร้อย เหตุการณ์วันที่ 14

⁴⁷ เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (ม.ป.ป.). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 68.

⁴⁸ แหล่งเดิม.

⁴⁹ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง. หน้า 23-24.

⁵⁰ ธงชัย วินิจจะกูล. (2544). ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณานิคมอำพราง สู่อำนาจชาตินิยมใหม่ หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรรมกรไทยในปัจจุบัน. ศิลปวัฒนธรรม 23(1): 61-62.

ตุลาคม พ.ศ.2516 นับเป็นครั้งแรกที่ชาวไทยทั่วประเทศ ได้ผลึกกำลังเพื่อเรียกร้องอำนาจการปกครองแบบประชาธิปไตย⁵¹

บทบาทของสถาบันกษัตริย์ในเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ คือความทรงจำที่เกื้อหนุนให้แนวคิดกษัตริย์นักประชาธิปไตยให้ทรงพลังจนถึงปัจจุบัน (โดยเพิ่มขึ้นและลดลงตามกระแสสังคม) โดยเฉพาะการผลิตซ้ำแนวคิดดังกล่าว

ช่วงเวลาที่สำคัญที่ทำให้แนวคิดกษัตริย์นักประชาธิปไตยกลับมาทรงพลังอีกครั้ง คือในช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 ต่อดันทศวรรษที่ 2550 โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 มีงานวิชาการที่ผลิตความรู้กษัตริย์นักประชาธิปไตยหลายเล่มที่สำคัญ เช่น เรื่องกษัตริย์นักประชาธิปไตย เขียนโดยกองบรรณาธิการ INN สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน และพระราชอำนาจจากพระโอบุสอยู่ในหลวง; กับ, เลือกลงน้ำเน่า เราจะพากันไปตาย เขียนโดยปราโมทย์ นาครทรรพ แต่ที่ส่งผลกระทบต่อรับรู้ของสาธารณชน 2 กรณีทั้งที่เป็นหนังสือ และการจัดสัมมนา คือหนังสือเรื่องพระเจ้าอยู่หัว ปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย: 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย เรียบเรียงโดยนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ความสำคัญของหนังสือเรื่องดังกล่าวคือการทำความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของสถาบันกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงช่วงทศวรรษที่ 2540 โดยเฉพาะในหัวข้อ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติ” คือได้นิยามบทบาทพระมหากษัตริย์ภายใต้วิกฤติทางการเมือง เช่น บทบาทในฐานะศูนย์รวมจิตใจของประชาชน หรือศูนย์กลางในการสร้างความมั่นคงของชาติ⁵²

อีกกรณีหนึ่งคือการจัดสัมมนาทางวิชาการครั้งใหญ่ เป็นการร่วมมือของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, สถาบันพระปกเกล้า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดงานเสวนาเรื่อง “พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย” โดยมี อานันท์ ปันยารชุน, ชวน หลีกภัย, บรรหาร ศิลปะอาชา และสนธิ บุญยรัตกลิน ร่วมอภิปรายในหัวข้อ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยในภาวะวิกฤต” ประเด็นสำคัญคือทัศนคติของอานันท์ ปันยารชุน เรื่องการวาง

⁵¹ พลับพลึง คงชนะ. (2553). หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 74.

⁵² นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2550). พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย: 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย. นนทบุรี; มติชนปากเกร็ด.

พระองค์ทางการเมืองโดยให้ความเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นนักกฎหมาย และนักประชาธิปไตยที่เก่ง และเชี่ยวชาญในรัฐธรรมนูญ มีประสบการณ์ทางการเมือง และผ่านรัฐประหารรัฐบาลทั้งที่ชื่อสฤษดิ์สุจริต และทุจริต หลักการที่สำคัญที่พระองค์ทรงยึดถืออยู่เสมอ คือท่านจะไม่ว่าหรือตัดสินว่าใครผิดหรือถูก, เข้าข้างใคร หรือให้คำแนะนำเรื่องใดๆ นอกจากนายกรัฐมนตรีนับเป็นผู้ตั้งเรื่องถวายขอคำแนะนำ⁵³ ทศนะดังกล่าวจึงตอกย้ำกระแส “กษัตริย์นักประชาธิปไตย” อีกครั้ง

อิทธิพลของแนวคิด “กษัตริย์นักประชาธิปไตย” ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ภายใต้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ให้ความสำคัญกับการยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ข้อสังเกตคือ การเกิดรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 ภายใต้รัฐบาลควง อภัยวงศ์ ได้สถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข⁵⁴ ในขณะเดียวกันรูปแบบการปกครองดังกล่าวปรากฏต่อมาและเป็นแม่บทของการปกครองมาจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน โดยมีความสำคัญในฐานะอุดมการณ์ ซึ่งถูกถ่ายทอดและผลิตซ้ำความคิดเรื่องคุณค่าพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551

ประการที่สองเกิดการขยายตัวของกระแสความคิดระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข วันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 คือจุดเริ่มต้นสำคัญ เมื่อคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ทำการรัฐประหารรัฐบาลทักษิณ ซึ่งขณะนั้นนายกรัฐมนตรีนอกรีตไม่อยู่ในประเทศไทย คณะรัฐประหารได้ประกาศยกเลิกการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในช่วงตุลาคม พ.ศ.2549 ยกเลิกรัฐธรรมนูญควบคุมการรายงานข่าวของสื่อมวลชน ประกาศกฏอัยการศึก ห้ามประท้วง และห้ามกิจกรรมทางการเมือง โดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ให้สาเหตุของการยึดอำนาจ เนื่องจากมีการทุจริต, การใช้อำนาจในทางมิชอบ, การละเมิดจริยธรรมและคุณธรรมของผู้นำประเทศ, การแทรกแซงระบบการตรวจสอบของผู้นำประเทศ และข้อผิดพลาดเชิงนโยบายที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพ ป่อนทำลาย

⁵³ 3 อดีตนายฯ เชิดชูพระมหากษัตริย์นัก ปชต.นำชาติฝ่าวิกฤต.(2550). ผู้จัดการ ออนไลน์. online. <http://www2.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=950000060399&TabID=3&>.

⁵⁴ ดู.สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล.(2539). ความเป็นมาของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ในฐานะอุดมการณ์ราชการ. online. <http://somsakwork.blogspot.com/2006/07/antithetical-qualification-tension.html>.

ความสามัคคีของคนในชาติ ภายหลังจากได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี

ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่งอุดมการณ์ราชาชาตินิยมกับการรัฐประหารของ คปค. คือการถืออุดมการณ์นำในการทำรัฐประหาร ทั้งในแง่การใช้อุดมการณ์ราชาชาตินิยมเป็นกรอบทางความคิด และเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ เช่น การเปิดเพลงความฝันอันสูงสุด ประกอบการออกอากาศโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ทางสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง⁵⁵, ฉายภาพพระราชกรณียกิจ และเผยแพร่ภาพผู้บัญชาการทหารทุกเหล่าทัพเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เป็นต้น

ความสำเร็จของการรัฐประหารครั้งนี้ นอกจากจะโค่นล้มรัฐบาลทักษิณได้แล้ว ยังประสบความสำเร็จในด้านการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ กับการอิงอุดมการณ์สำคัญอย่าง “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” โดยอ้างการพิทักษ์อุดมการณ์ดังกล่าวและประสบความสำเร็จในการครอบงำความคิดของคนในสังคม จากการเก็บกดปิดกั้นอุดมการณ์อื่นๆ ของสังคมไทยด้วยการเซ็นเซอร์ ห้ามชุมนุมประท้วง ทำให้อุดมการณ์อย่างเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยไม่ประสบความสำเร็จในการนำทางความคิด

ศิริโรตม์ คล้ายไพบูรณ์เสนอว่า การรัฐประหารปี 2549 ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นตอนแรกคือการต่อสู้ทางอุดมการณ์เพื่อครอบงำความคิดของผู้คนในสังคม ขั้นตอนที่สองคือการต่อสู้ทางการเมือง ขั้นตอนที่สามคือการแย่งชิงอำนาจทหาร และขั้นตอนที่สี่คือการยึดอำนาจรัฐและออกแบบกติกาบ้านเมืองให้เป็นอย่างที่ต้องการ ศิริโรตม์ เสริมอีกว่าถ้าเข้าใจการรัฐประหารที่มี 4 ขั้นตอนซ้อนกัน จะเข้าใจปรากฏการณ์ที่คนจำนวนมากออกมาถ่ายรูปกับรถถัง เขาตอกไม้ให้กับทหาร เพราะคนเหล่านั้นไม่เห็นทหารในฐานะรัฐของชาติ ไม่ได้เห็นรถถังในฐานะอาวุธในการทำลายชีวิต แต่เห็นว่ารถถังและทหารคือผู้มากอบกู้ชาติบ้านเมือง ซึ่งกำลังล่มสลายจากการคุกคามของศัตรู⁵⁶

⁵⁵ Thai PM deposed in military coup. (2549). bbc. สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2556.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/5361512.stm>.

⁵⁶ สัมภาษณ์ศิริโรตม์ คล้ายไพบูรณ์ ตอนที่ 1: 30ปี เครื่องมือ 6 ตุลา ประชาธิปไตยแพ้แล้ว?. ประชาไท. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2556. <http://prachatai.com/journal/2006/10/9989>.

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการเพิกเฉยและไม่ให้ความสำคัญต่อการเมืองในระดับรัฐสภาคนส่วนหนึ่งมองว่าการรัฐประหารคือทางออกของวิกฤตการณ์ทางการเมือง หากพิจารณาจากบริบททางด้านการเมืองในช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 หลังจากเกิดความขัดแย้งด้านการเมืองระหว่างรัฐบาลทักษิณกับฝ่ายค้าน เกิดปรากฏการณ์ที่ชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ปฏิเสธผลการเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548 หลังได้ 376 ที่นั่ง เป็นเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร และรณรงค์ประท้วงอย่างหนักในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2549 จนเกิดปรากฏการณ์ “โนโหวต” และ “อารยขัดขืน” เพื่อคัดค้านการเลือกตั้ง ซึ่งพรรคร่วมฝ่ายค้านปฏิเสธการลงสมัครรับเลือกตั้ง อรรถสิทธิ์ พานแก้ว⁵⁷ เขียนบทความชิ้นหนึ่งชื่อ เป็การเมือง: สาเหตุ? งานชิ้นนี้ศึกษาความเป็อหน่ยต่อการเมือง หรือการลดระดับความสนใจทางการเมือง โดยศึกษาสาเหตุของการเป็อหน่ยทางการเมือง อรรถสิทธิ์เสนอว่าสองปัจจัยหลักที่ทำให้คนเป็อหน่ยทางการเมือง คือ ระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และความพึงพอใจในการทำงานของกระบวนการประชาธิปไตย โดยระดับความรู้ความเข้าใจต่อการเมืองมีผลต่อความเป็อหน่ยทางการเมืองเช่นกัน⁵⁸ ประการต่อมาคือการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 เป็นการทำให้การเมืองเป็นเรื่องไม่พึงประสงค์ ในขณะที่เดียวกันมีการต่อสู้ทางการเมือง มีการผลิตความรู้ก่อนเหตุการณ์ 19 กันยายนจำนวนมากโดยเฉพาะปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยม และเป็นการวางรากฐานในช่วง 2 ปีก่อนการรัฐประหาร

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การรัฐประหาร 2549 ประสบผลสำเร็จรวมถึงกระแสความคิดระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เนื่องจากในช่วงระหว่างการรณรงค์ต่อต้านทักษิณมีการผลิตความรู้และอุดมการณ์ครอบงำทางความคิดโดยเฉพาะการผลิตงานเขียนของปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยม งานที่สำคัญชิ้นหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในฐานะนำทางความคิด คือหนังสือเรื่องพระราชอำนาจนำ ของประมวล รุจนเสรี พระราชอำนาจนำประสบความสำเร็จโดยได้รับการตีพิมพ์มากกว่า 5 ครั้ง ได้รับความสนใจจากการเปิดตัวหนังสือ ด้วยการอภิปรายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การตีพิมพ์หนังสือพระราชอำนาจออกในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ โดยเฉพาะในบทความเสี้ยววาทที่สร้างบรรทัดฐานของพระราชอำนาจ ในประโยคที่ว่า

⁵⁷ อาจารย์ ดร. ประจักษ์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁵⁸ อรรถสิทธิ์ พานแก้ว. (2556). เป็การเมือง: สาเหตุ?. รัฐศาสตร์สาร 34(1): 132-134.

“คนไทยส่วนใหญ่ยังเข้าใจว่า พระมหากษัตริย์ไทยต้องอยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ทั้งที่กฎหมายรัฐธรรมนูญทุกฉบับพระมหากษัตริย์ทรงให้ความเห็นชอบหรือทรงมีพระบรมราชานุญาตก่อนจึงจะประกาศใช้บังคับได้ คนไทยส่วนใหญ่รู้จัก “พระราชอำนาจ” ตามลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญเท่านั้น ทั้งที่ยังมี “พระราชอำนาจ” ตามนิติราชประเพณีอีกมาก...คนไทยส่วนใหญ่ทราบดีว่า ยามที่เกิดวิกฤติการณ์ใดๆ ขึ้นในบ้านเมืองเกินกว่ากำลังความสามารถที่จะใช้กลไกตามปกติของทางราชการและกฎหมายเยียวยาได้ พระมหากษัตริย์ของคนไทยจะทรงแก้ไขวิกฤติการณ์เหล่านั้นได้เสมอ”⁵⁹

ข้อความดังกล่าวได้สร้างบรรทัดฐานของพระมหากษัตริย์กับรัฐธรรมนูญ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ให้ทัศนะในบทความวิจารณ์หนังสือเรื่องพระราชอำนาจ ว่าการเข้าใจว่าพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือรัฐธรรมนูญเป็นความเข้าใจผิดของผู้เขียน พระมหากษัตริย์ทรงเห็นชอบต่อรัฐธรรมนูญ ตามหลักกำหนดให้พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ การให้ “พระบรมราชานุญาต” ไม่ได้แปลว่าอยู่เหนือรัฐธรรมนูญ⁶⁰ และในบทพระราชสาส์น ซึ่งอธิบายถึงสถานะของพระมหากษัตริย์ในการเมือง “ความเป็นกลางของพระมหากษัตริย์ทำให้ประชาชนและนักการเมืองทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล ทุกๆ ฝ่ายต่างเชื่อมั่นเชื่อถือในพระองค์ที่ทรงใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานคำแนะนำ ให้คำปรึกษาจนเป็นหลักชัยของบ้านเมือง และเกิดพันธสัญญาของประชาคมขึ้นว่า ทุกฝ่ายจะรักษาไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”⁶¹ หนังสือเล่มนี้มีความสำคัญในการผลิตความรู้ในการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ของกลุ่มพันธมิตรฯ ในเวลาต่อมา และเป็นจุดเริ่มต้นของวลี “สู้เพื่อในหลวง” ภายใต้กระแสคล้ายตามหนังสือเรื่องพระราชอำนาจและกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสว่า “...เราอ่านแล้ว เราชอบมาก เขียนได้ดี เขียนได้ถูกต้อง”⁶² ทำให้หนังสือเรื่องพระราชอำนาจนำมีส่วนสำคัญในการนำอุดมการณ์

คราวเดียวกันปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยมต่างหยิบปากกาเขียนทั้งหนังสือ และบทความจำนวนมากเพื่อใช้ในต่อสู้ทางการเมืองต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จนนำมาสู่การรัฐประหาร 19 กัน

⁵⁹ ประมวล รุจนเสรี. (2548). พระราชอำนาจ. หน้า 7-8.

⁶⁰ วิจารณ์หนังสือเรื่อง พระราชอำนาจ ดร.สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2550). oknation. สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2556.
<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=169051>.

⁶¹ แหล่งเดิม. หน้า 56.

⁶² แหล่งเดิม. หน้า 6.

ยาก 2 ปัญญาชนสำคัญที่เขียนบทความหลายชิ้นในช่วงเวลาดังกล่าว คือ ป.เพชรอริยะ และช้อยอนันต์ สมุทวณิช ได้เขียนบทความทางการเมืองหลายช่วงก่อนรัฐประหารในเดือนกันยายน พ.ศ.2549

บทความของ ป.เพชรอริยะมีความโดดเด่นตรงที่ใช้การอธิบายความทางการเมืองโดยใช้หลักพุทธศาสนานำ ช่วงกลางปี พ.ศ.2548 ป.เพชรอริยะ⁶³ เขียนบทความชิ้นหนึ่งชื่อ “ประเทศชาติจะพ้นภัย ถ้าใช้ทางสายกลาง ตามแบบอย่างพระเจ้าอยู่หัว” โดยเนื้อหาในช่วงแรกของบทความเป็นการต่อต้านนายกรัฐมนตรีขณะนั้น ในด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหาประเทศ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ช่วงที่สองอธิบายถึงทางสายกลางคืออะไร โดยใช้คำสอนของพระพุทธเจ้าในการอธิบาย ช่วงสุดท้ายของบทความคือ ข้อเสนอในการปฏิรูปการปกครองโดยอิงทางสายกลาง และจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระบบการปกครองเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อน ความสำคัญของบทความชิ้นนี้คือการเสนอแนวคิดการแก้ไขปัญหาทางด้านการเมืองโดยใช้ปัญญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁶⁴ ป.เพชรอริยะเขียนบทความอีกชิ้นหนึ่งก่อนเหตุการณ์ 19 กันยายน เพียงหนึ่งวัน คือ บทความเรื่องหลักธรรมาธิปไตย 9 ทางเลือกใหม่ที่ยิ่งใหญ่ของแผ่นดิน (ซึ่งมีบทความคล้ายๆกัน ประมาณ 7-8 บทความก่อนหน้านี้ ซึ่งอยู่ในชุดเดียวกันคือ “ธรรมาธิปไตย หลักและวิถีคิดเพื่อแผ่นดิน”) บทความนี้ได้เสนอทางออกของประเทศโดยประยุกต์เป็นหลักการปกครองที่เรียกว่า “ธรรมาธิปไตยทั้ง 9”⁶⁵ โดยเห็นว่าการปกครองในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรเป็น “ระบอบเผด็จการระบบรัฐสภา” จนส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง โดยทางออกที่ดีที่สุดคือใช้หลักการปกครองที่เหมาะสมกับเอกลักษณ์ของประเทศไทยที่มั่นคงในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยมที่มีความสำคัญอีกคนหนึ่งคือช้อยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งเขียนบทความสำคัญๆหลายเรื่อง โดยงานเขียนมีจุดเด่นที่ทำความเข้าใจง่าย และเด่นด้านการวางเนื้อหาทำให้น่าติดตาม ในช่วงต้นปี พ.ศ.2549 ช้อยอนันต์ได้เขียนบทความเรื่องประชาธิปไตยอำพราง โดยมองว่าปัญหาใจกลางไม่ใช่ระบอบการเมือง แต่เป็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่าง ทุนกับระบอบการเมือง

⁶³ นักเขียนประจำสื่อในเครือผู้จัดการ

⁶⁴ ป.เพชรอริยะ. (2549). ประเทศชาติจะพ้นภัย ถ้าใช้ทางสายกลาง ตามแบบพระเจ้าอยู่หัว. ผู้จัดการออนไลน์. online. สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม พ.ศ.2556. <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=948000131972>.

⁶⁵ ดูเพิ่มเติม. ป.เพชรอริยะ. (2549). หลักธรรมาธิปไตย 9 ทางเลือกใหม่ที่ยิ่งใหญ่ของแผ่นดิน. ผู้จัดการออนไลน์. online. สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม พ.ศ.2556. <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=949000117589>.

แบบประชาธิปไตย การระดมทุนเพื่อแข่งขันให้ได้มาซึ่งอำนาจ และใช้อำนาจทางการเมืองในการบริหารประเทศ และปัญหาดังกล่าวทำลายระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาธิปไตยลดสภาพกลายเป็นประชาธิปไตยอำพราง⁶⁶ บทความชิ้นนี้ได้นิยามการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสมัยรัฐบาลทักษิณที่สำคัญ ซึ่งถูกใช้ในการต่อต้านโครงการขนาดใหญ่ บทความเรื่องจะเกิดอะไรขึ้นในเดือนกรกฎาคม ได้ฉายภาพสถานการณ์การเมืองของรัฐบาลทักษิณ ซึ่งชัยอนันต์ได้คาดการณ์สถานะของรัฐบาลทักษิณว่าจะอยู่ในตำแหน่งยาวถึงขึ้นจากการชุมนุมประท้วง, สถาบันกษัตริย์มีความเข้มแข็งมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับประชาชน โดยเฉพาะชนชั้นนำที่มีความไม่พอใจเพิ่มสูงขึ้น⁶⁷

การต่อต้านรัฐบาลทักษิณอย่างหนักหน่วงในช่วง พ.ศ.2548-2549 ได้รับการนำทางความคิดอย่างสูงจากปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยม โดยเฉพาะการผลิตงานเขียนที่ตอบสนองแนวคิดราชาชาตินิยม และการต่อต้านนักการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ จนนำมาสู่การรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ข้อเสนอของผู้วิจัยคือบริบททางสังคมและการเมือง ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 ที่เอื้อต่อแนวคิดประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขผลต่อการกำหนดทิศทางของหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ.2551 และส่งผลต่อการกำหนดเนื้อหาของแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา

ประการที่สามคือแนวทางการปฏิบัติของกระทรวง รวมถึงแนวความคิดของผู้เขียนแบบเรียน กล่าวคือในการแบบเรียนของโรงเรียนนั้นจำเป็นต้องเป็นแบบเรียนที่ได้รับการอนุญาตเสียก่อน โดยจะต้องผ่านการตรวจสอบตามเกณฑ์ที่กระทรวงระบุไว้⁶⁸ ดังนั้นสำนักพิมพ์จึงต้องผลิตแบบเรียนภายใต้กรอบที่กระทรวงกำหนดเพื่อให้สามารถผลิตขายได้ ประกอบกับผู้เขียนต้องผลิตงานให้อยู่ภายใต้กรอบดังกล่าวเช่นกัน

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้เขียนแบบเรียนประวัติศาสตร์และหลักสูตรการศึกษาจำนวน 2 ท่าน เพื่อทำความเข้าใจเบื้องหลังในการเขียนหลักสูตรและแบบเรียนประวัติศาสตร์ โดยในการเผยแพร่ทัศนะจะใช้นามแฝงเพื่อมิให้กระทบต่อการทำงานและชีวิตส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจ

⁶⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2549). ประชาธิปไตยอำพราง. ผู้จัดการออนไลน์. online. สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม พ.ศ.2556. <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000022792>.

⁶⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2549). จะเกิดอะไรขึ้นในเดือนกรกฎาคม ผู้จัดการออนไลน์. online. สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2556. <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000073233>.

⁶⁸ ดู. กัปฤทัย ปุงคานนท์. (2552). การปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตย ศึกษาผ่านหนังสือเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา. หน้า166.

ในการอภิปราย 2 ท่านดังกล่าวคือ A เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนร่วมในการเขียนหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีประสบการณ์ในการเขียนแบบเรียนประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน B เป็น ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ โดยเป็นผู้เขียนแบบเรียนประวัติศาสตร์ตั้งแต่หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พ.ศ.2544 จนถึงหลักสูตรปัจจุบัน

ทัศนะผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 2 ท่าน คือนโยบายของแบบเรียนประวัติศาสตร์ในหลักสูตรปี 2551 ยังคงใช้องค์ความรู้และวิธีการนำเสนอเดิมการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาจึงเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย A กล่าวว่าการวางเรื่องในแบบเรียนที่กำหนดมาจากหลักสูตรการศึกษา ที่ให้ผู้เรียนเรียนเรื่องใกล้ตัวก่อน เช่น ประถมศึกษาปีที่ 4 เรียนเรื่องสุโขทัย ประถมศึกษาปีที่ 5 เรียนเรื่องอยุธยาและธนบุรี ประถมศึกษา ปีที่ 6 เรียนเรื่องรัตนโกสินทร์ เป็นต้น ทำให้ผู้เรียนทำความเข้าใจยาก ควรศึกษาจากเรื่องใกล้ตัวก่อน เป็นสำคัญ⁶⁹ นอกจากการวางโครงเรื่องแล้วการให้เนื้อหาที่ไม่ทันการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความสนใจ ของในด้านสังคมที่พุ่งสูงขึ้นของประชากรในปัจจุบัน และยังสืบทอดกรอบความคิดเดิมๆ

เนื่องจากแบบเรียนเขียนโดยผู้ซึ่งเคยเขียนแบบเรียน ในหลักสูตร พ.ศ.2544 มาแล้ว หรือใน การเข้าสู่การเขียนแบบเรียนส่วนหนึ่งเกิดจากการแนะนำของผู้อยู่ในวงการเขียนแบบเรียนมาก่อน หรือมีงานเขียนที่มีลักษณะร่วมกันกับผู้อยู่ในแวดวงการศึกษาแบบเรียน⁷⁰ ประกอบกับกรอบที่กำหนด ทิศทางในการเขียน แบบเรียนจึงมีลักษณะผลิตซ้ำความรู้/ทัศนะเกี่ยวกับราชาชาตินิยมในแบบเรียน ประวัติศาสตร์ ตามหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551

4.2 แนวคิดเชื้อชาตินิยม

ลักษณะแนวคิดเชื้อชาตินิยมที่ปรากฏในแบบเรียน กล่าวได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจาก สถานภาพความรู้เกี่ยวกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของไทย ซึ่งมีลักษณะไม่สอดคล้องกับกับ สถานการณ์ในปัจจุบัน ทั้งการเปิดประเทศของพม่า และการพยายามปรับเปลี่ยนการปกครองประเทศ ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย การขยายตัวของทางด้านเศรษฐกิจของเวียดนาม, ลาว และกัมพูชา จาก อิทธิพลทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่สถานภาพความรู้โดยเฉพาะความรู้กระแสหลัก ของไทยยังคงมองเพื่อนบ้านในลักษณะเหยียดหยามและมีอคติ โดยในส่วนนี้ผู้วิจัยจะอภิปราย

⁶⁹ A. (2556, 5 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย เปรมโรจน์ บางอ้อ ที่หอสมุดแห่งชาติ.

⁷⁰ B. (2556, 30 เมษายน). สัมภาษณ์โดย เปรมโรจน์ บางอ้อ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถานภาพทางความรู้กระแสหลักของสังคมไทย ในด้านความเป็นมาของความรู้กระแสหลักเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน และลักษณะความคิดเหี้ยมหยามของสังคมไทย ว่ามีความเป็นมาอย่างไร

ความรู้กระแสหลักเกี่ยวกับภูมิภาค ผูกกับความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่อาณาจักรไทยเป็นศูนย์กลางการปกครองโดยเห็นเพื่อนบ้านเป็นเพียงปริมาณพลที่ล้อมรอบศูนย์กลาง หรือความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ทรงเป็นราชาธิราช ซึ่งหมายถึงพระองค์ทรงเป็นราชาเหนือราชา การผูกติดความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน กับความทรงจำทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระปรีชาสามารถในการทำสงคราม และเข้าปราบปรามรัฐต่างๆ บังคับให้ยอมอ่อนน้อมอยู่ใต้อำนาจของรัฐไทยเพื่อขยายปริมาณพล เมืองต่างๆ ตกเป็นประเทศราชของรัฐไทย ความทรงจำเหล่านี้กลายเป็นความรู้กระแสหลักของสังคมไทย

ความรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านของสังคมไทยมิได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่ใช้เวลาสังสมความรู้และความคิด สุเนตร ชุตินธรานนท์⁷¹ เสนอว่าทัศนคติที่เป็นปรปักษ์ระหว่างชนต่างชาติพันธุ์ไม่ได้ขยายวงกว้างทั่วราชอาณาจักร แต่จำกัดอยู่ที่ชนชั้นผู้ปกครองที่อยู่ในแวดวงบริหารบ้านเมือง ดังนั้นชนชั้นปกครองสมัยจารีตจึงมีทัศนคติในเรื่องภูมิภาคในลักษณะที่เป็นปริมาณพลที่มีราชธานีของตนเป็นศูนย์กลาง ที่รายล้อมด้วยรัฐบริวารต่างๆ พระองค์จึงมีความสัมพันธ์ที่ต่างชั้นกับพระมหากษัตริย์และราชสำนัก และทรงมีความสัมพันธ์แบบศัตรูกับเมืองข้างเคียง จุดเปลี่ยนสำคัญคือใน พุทธศตวรรษที่ 24 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในช่วงที่มีการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อังกฤษและฝรั่งเศสต่างต้องการแบ่งพรมแดนที่แน่นอน จึงทำให้ราชสำนักไทยกำหนดเส้นพรมแดนระหว่างรัฐในภูมิภาค การเกิดรัฐไทยที่มีขอบเขต และการมีบทบาทของมหาอำนาจตะวันตก ส่งผลให้พระมหากษัตริย์ต้องยุติการแสดงตนเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชไปโดยปริยาย รัฐไทยที่เกิดจากการรวมดินแดน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ วัฒนธรรม และภาษา รัฐต้องสถาปนาความเป็นเอกราชทางสังคม โดยกระทำการผ่านการสร้างและวางรากฐานของอดีตหรือประวัติศาสตร์ที่ร่วมกัน แล้วส่งผ่านอดีตชุดใหม่เข้าสู่สังคม ดังนั้นงานประวัติศาสตร์จึงเกิดขึ้นเพื่อเล่าเรื่องราวของแผ่นดินไทย การต่อสู้ของพระมหากษัตริย์เพื่อรักษาเอกราช เช่น พระราชพงศาวดารฉบับพระหัตถเลขา โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ หรืองานเขียนสมัยต่อมาเรื่องหลัก

⁷¹ สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ. (2552). ชาตินิยมในแบบเรียนประวัติศาสตร์. หน้า 19-26.

ไทย ของขุนวิจิตรมาตรา ที่เล่าถึงเรื่องราวของชนชาติไทยที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน มาจากการต่อสู้กับชนชาติต่างๆ เช่น ชนชาติจีน เขมร มอญ และตะวันตกเป็นต้น ดังนั้นลักษณะที่ให้ความสำคัญกับชาติไทย และเห็นเพื่อนบ้านเป็นศัตรู จึงถูกปลูกฝังผ่านกาลเวลาจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านการกล่อมเกลารอบระบบการศึกษาที่รัฐควบคุมผลิตตำราเรียน และถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

การสถาปนาแนวคิดชาตินิยม และเหยียดเชื้อชาติอื่นนั้น สายชล สัตยานุรักษ์ เสนอว่า ได้รับการวางรากฐานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เนื่องจากอิทธิพลของชาวต่างชาติในสยาม หลังการทำสนธิสัญญาเบาริง ชนชั้นนำต้องคำนึงถึงปัญหาการเมือง ที่ผูกติดกับปัญหาเรื่องเชื้อชาติ เพื่อไม่ให้สยามถูกลิดรอนสิทธิจากต่างชาติ ความสำนึกเรื่องชาติที่เกี่ยวข้องกับอำนาจการเมืองจึงก่อตัวขึ้น ขณะเดียวกันที่ชาติตะวันตกอ้างความเหนือกว่าทางอารยธรรม ทำให้ชนชั้นนำไทยต้องเน้นความศิวิไลซ์ในทางวัฒนธรรม และกดทับชาติพันธุ์อื่นๆ เช่นชาติพันธุ์ลาวซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในสยามถูกเน้นย้ำว่าด้อยกว่าไทย⁷²

ความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของไทย คือความรู้ที่ผลิตเพื่อส่งเสริมความสำคัญไม่เหมือนใครของไทย ธงชัย วินิจจะกุล เสนอว่าแนวคิดที่ความรู้เกี่ยวกับภูมิภาค และความรู้เกี่ยวกับไทยมีลักษณะเน้นไทยเป็นศูนย์กลาง (Thai Centrism) กล่าวคือ เรายื่นความเป็นพิเศษ ความเหนือกว่า และไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของใคร จนบดบังความสนใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน, ภูมิภาค รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประเทศอื่นๆ ในโลก แนวคิดไทยคือศูนย์กลางเป็นแนวคิดที่พัฒนามาเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งล้าหลังหากเทียบกับบริบทปัจจุบันแล้วขัดแย้งกับโลกที่ป็นอยู่⁷³

ดังนั้นสถานภาพความรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านที่มีทัศนคติในแง่ลบ จึงเกิดจากการสั่งสมความรู้ กระแสหลักอย่างยาวนาน โดยรัฐไทยมีบทบาทในการผลิตซ้ำความคิดดังกล่าวโดยผ่านในแบบเรียน การวางรากฐานเรื่องชาตินิยมที่สำคัญเกิดขึ้นในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 เนื่องจากบริบทความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างไทย-กัมพูชาในช่วงสงครามอินโดจีน สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นว่าวิธีการแก้ไขปัญหา ประเทศไทยต้องจัดการอบรมประชาชนให้ยอมรับหลักการวัฒนธรรมการเมืองที่เน้นความ

⁷² สายชล สัตยานุรักษ์.(2551).ชาตินิยม วัฒนธรรม และความขัดแย้ง. บทความแนวคิดชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม. หน้า 106-107.

⁷³ ธงชัย วินิจจะกุล. (2556). ธงชัย วินิจจะกุล: สยาม/ไทย ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาฯ. ประชาไท. online. สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม พ.ศ.2556. <http://prachatai.com/journal/2013/07/47794>.

เป็นไทยที่ไม่ได้หมายรวมเอาแต่เฉพาะชนชาติไทยทั้งในและนอกประเทศ หากแต่คือพลเมืองที่อาศัยในประเทศไทยเท่านั้น พลเมืองเหล่านี้ต้องตระหนักถึงความมั่นคงของชาติด้วยการปฏิบัติตนตามแบบแผนที่ถูกต้อง⁷⁴ ภายใต้บริบทการไม่ไว้วางใจเพื่อนบ้านจากการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์แบบเรียนจึงแบ่งกลุ่มคนต่างชาติออกด้วยการมองประเทศเพื่อนบ้านในแง่ลบ สถานภาพความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้ชนชาติต่างๆ เป็นผู้ร้ายสืบทอดต่อเนื่องของการรับรู้ตลอดทศวรรษที่ 2520⁷⁵ การเปลี่ยนแปลงในแบบเรียนที่เน้นศึกษาความเป็นไทยจึงก่อตัวขึ้นในกลางช่วงทศวรรษที่ 2530 กล่าวคือเน้นการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมีลำดับความสำคัญก่อนการเรียนรู้เรื่องสังคมอื่น แบบเรียนตั้งแต่หลักสูตร พ.ศ.2533 เป็นต้นมา การเน้นศึกษาความเป็นไทยที่เน้นการตอกย้ำความยิ่งใหญ่, เน้นการรักษาเอกราชโดยวีรบุรุษและวีรสตรี แบบเรียนจึงนำเสนอภาพของเพื่อนบ้านในลักษณะที่เป็นอื่นหรือมีบทบาทเป็นคู่ศัตรู ในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 นั้นยังคงผลิตซ้ำอุดมการณ์เชื้อชาตินิยม โดยเน้นไทยเป็นศูนย์กลางและยังคงมีอคติต่อเพื่อนบ้าน แต่การเปลี่ยนแปลงสำคัญของเนื้อหาในแบบเรียนที่เห็นเพื่อนบ้านเป็นศัตรูได้ลดการปรากฏในเนื้อหาแบบเรียนแต่ยังคงแฝงอคติและเชิดชูความเป็นไทยอย่างเหนียวแน่น

⁷⁴ วารุณี ไชยธรรมย์. (2543). แบบเรียนไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “เพื่อนบ้านของเรา” ภาพสะท้อนเจตนคติอุดมการณ์ชาตินิยมไทย. รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 22 ฉบับที่ 3 : 10-11.

⁷⁵ แหล่งเดิม. หน้า22-24

บทที่ 5

สรุป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาอุดมการณ์ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับอุดมการณ์กับหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2544 และหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 กับบริบททางสังคมและการเมือง โดยชาตินิยมเป็นอุดมการณ์ที่สำคัญในเนื้อหาของแบบเรียนประวัติศาสตร์ ดังนั้นคำถาม 2 ข้อที่สำคัญคือ ประการแรกอุดมการณ์ชาตินิยมในแบบเรียนมีลักษณะอย่างไร ประการที่สองหากดูจากเนื้อหาแบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2544 และ พ.ศ.2551 มีลักษณะอย่างไร โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

หลังจากการค้นคว้าจึงพบคำตอบของคำถาม 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก) อุดมการณ์ชาตินิยมในแบบเรียน มี 2 ประการที่สำคัญ คือ ราชาชาตินิยม และเชื้อชาตินิยม

ประการที่สอง) ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาแบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 มีลักษณะผลิตซ้ำถ่ายทอดแนวคิดชาตินิยมเดิมจากหลักสูตรก่อนหน้า และใช้แนวคิดประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนำด้านความคิด เนื่องจากกระแสสังคมในช่วงทศวรรษที่ 2540

ในบทที่ 2 ผู้วิจัยพยายามแสดงให้เห็นถึงทางสังคมการเมืองตั้งแต่ พ.ศ.2540-2549 ซึ่งมีผลต่อการกำหนดทิศทางของหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะบริบทในช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 ที่เป็นช่วงชี้ขาดทางการเมือง เกิดการรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ในบทที่ 3 ผู้วิจัยพยายามแสดงให้เห็นถึงหลักสูตรการศึกษาที่ผ่านมา รวมถึงโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ต่อการกำหนดเนื้อหาแบบเรียนและเผยถึงแนวคิดที่แฝงอยู่ในหลักสูตร อีกทั้งยังสื่อให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปที่มีผลต่อเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะแนวคิดสำคัญคือประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระมุข ซึ่งแต่เดิมในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2544 เพียงปรากฏในจุดมุ่งหมายที่มีต่อเยาวชนของชาติในข้อที่ 7 แต่หลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 ได้กำหนดแนวคิดดังกล่าวอยู่ในวิสัยทัศน์ของหลักสูตรและคำสั่งกระทรวงศึกษา เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ในบทที่ 4 ผู้วิจัยพยายามแสดงให้เห็นว่าแนวคิดชาตินิยมที่แบบเรียนถ่ายทอดอุดมการณ์มี 2 ลักษณะคือ ชาตินิยมที่เน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะหัวใจของชาติ หรือราชาชาตินิยม และชาตินิยมที่เชิดชูชาติในขณะเดียวกันก็มีอคติกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือเชื้อชาตินิยม โดยแบบเรียนอาศัยโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ลักษณะต่างๆ เพื่อสะท้อนอุดมการณ์ หรืออคติ

แนวคิดราชาชาตินิยมที่ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์ หลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 ได้รับอิทธิพลจากความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้วางไว้ภายใต้กรอบเรื่องราวพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ และการถูกคุกคามจากต่างชาติ โดยเน้นเรื่องการเสียกรุงศรีอยุธยา ความรู้ดังกล่าวส่งผลต่อการรับรู้ประวัติศาสตร์กลายเป็นแม่บทของประวัติศาสตร์ไทย และมีอิทธิพลครอบงำอุดมการณ์ของประวัติศาสตร์ไทยจนถึงปัจจุบัน แบบเรียนประวัติศาสตร์เป็นตัวอย่างสำคัญของการถูกโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมครอบงำทางอุดมการณ์ที่มีลักษณะอนุรักษนิยม โดยเฉพาะในแบบเรียนประวัติศาสตร์ที่แต่เดิมแนวคิดเสรีนิยมหรือชาตินิยมทางเลือกเคยทรงพลังในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับไม่มีพื้นที่ในแบบเรียนประวัติศาสตร์

ส่วนแนวคิดเชื้อชาตินิยมในแบบเรียนที่แต่เดิมมีลักษณะเห็นเพื่อนบ้านเป็นศัตรูมากกว่าเป็นมิตรนั้น เป็นผลจากบริบทที่จะเกิดการรวมตัวของอาเซียนทำให้ประวัติศาสตร์แบบมองเพื่อนบ้านเป็นคู่กรณีคู่ต่อกรมาตั้งแต่โบราณนั้นมีเนื้อหาอ่อนลงเมื่อเทียบกับแบบเรียนในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2544 แต่ถ้าพิจารณาเชิงแนวคิดจะเห็นว่า เนื้อหาแบบเรียนส่วนนี้กลับย้อนแย้งกับบริบทการรวมตัวของอาเซียน กล่าวคือสาระของแบบเรียนยังคงสถาปนาแนวคิดชาตินิยมแบบเชื้อชาตินิยมอย่างสูง และยังคงมีอคติในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้าน โดยยกเชื้อชาติไทยให้มีลักษณะดีพิเศษกว่าเชื้อชาติอื่น

ประเด็นสำคัญที่ผู้ศึกษาต้องการเสนอ คือทำไมแนวคิดราชาชาตินิยมจึงเป็นอุดมการณ์สำคัญในแบบเรียนหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพทางสังคมและการเมืองภายในประเทศ เพราะฉะนั้นในบทที่ 4 เพื่อตอบคำถามดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงพยายามทำความเข้าใจกระแสความคิดระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งมีผลต่อทิศทางของหลักสูตรการศึกษา พ.ศ.2551 โดยพบว่าการก่อตัวของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมในแบบเรียน เกิดจากปรากฏการณ์ทางสังคม และการเมืองในช่วงทศวรรษที่ 2540 เนื่องจากกระแสชาตินิยมประชานิยม

กลับมาอีทธิพลอีกครั้ง จากเติบโตของชนชั้นกลางซึ่งไม่มีอุดมการณ์ของตนเองรองรับ จึงหันไปจับ อุดมการณ์กษัตริย์นิยม¹ ส่งผลมาถึงบริบททางการเมืองที่ฝ่ายด้านรัฐบาลทักษิณใช้อุดมการณ์ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนำทางความคิด ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 ปัญญาชนฝ่ายอนุรักษนิยมเป็นหัวขบวนที่สำคัญในการผลิตงานเขียนจำนวนมากที่รองรับแนวคิดราชา ชาตินิยม และกลายเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ และการชิงอำนาจจากรัฐบาลทักษิณโดยคณะปฏิรูปการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นำโดยสนธิ บุญยรัตกลิน ยังคงใช้ แนวคิดประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนำการรัฐประหาร เช่น การเปิดเพลงพระราช นิพนธ์ และฉายพระราชกรณียกิจทางโทรทัศน์และวิทยุในช่วงก่อการ ขณะเดียวกันแนวคิดเชื้อ ชาตินิยมในแบบเรียน มีผลกับสถานการณ์ความรู้ของสังคมไทยเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการมอง เพื่อนบ้านแบบไทยเป็นศูนย์กลาง และมีอคติกลับเพื่อนบ้าน สถานภาพทางความรู้แบบดังกล่าวเกิด จากการถ่ายทอดอุดมการณ์โดยรัฐที่เน้นแนวคิดชาตินิยมเนื่องจากการมองเห็นเพื่อบ้านเป็นปริมณฑล ของชนชั้นปกครองในช่วงรัฐกาลที่ 4 และการเกิดสงครามอินโดจีนที่เห็นลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นศัตรูและ พร้อมจะถูกแทรกแซงทางการเมืองจากประเทศเพื่อนบ้าน แม้สถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปแล้วแต่ ความทรงจำแบบชาตินิยมของสังคมไทยยังคงทรงพลังอยู่

¹ เสวนา 'รักเอเย': สมศักดิ์ชี้กระแสกษัตริย์นิยม (ในคนชั้นกลาง) ภูไม้กลับ เหตุปัญญาชนไทยพลาด .(2012). ประชาไท. online. สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม พ.ศ.2556. <http://prachatai.com/journal/2012/12/44123>.

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- (2545). *เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551, 11 กรกฎาคม). คำสั่งที่ 293/2551 เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.
- (2551, 18 ธันวาคม). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการส่งเสริมการผลิตและพัฒนา คุณภาพสื่อการเรียนรู้ของเอกชน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.
- (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุม สหกรณ์การเกษตร.
- กุลยา วิวิตเสวี. (2554). *ชาตินิยมในโลกไร้พรมแดน*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- เกษียร เตชะพีระ. (2537). *แลลดคล้ายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- (2555). *สาธารณรัฐจำลอง/เสมือนสมบูรณฯ*. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2555, จาก <http://www.midnightuniv.org/สาธารณรัฐจำลองเสมือน>.
- กองบรรณาธิการ INN. (2550). *กษัตริย์นักประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- กองอาเซียน 4 กระทรวงต่างประเทศ. (2552). *แผนงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ค.ศ.2009- ค.ศ.2015)*. กรุงเทพฯ: คาริสมา มีเดีย.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร.

- เคิล, อัดัม. (2546). *การศึกษาเพื่อความเป็นไทย*. แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ชาติตรี สำราญ. (2545). *จากหลักสูตรแกนกลางสู่...หลักสูตรสถานศึกษา (เล่ม 2)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
สดศรี – สฤษดิ์วงศ์.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2550). *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : การสถาปนาพระราชอำนาจนำ
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). *รัฐ-ชาติกับ(ความไร้)ระเบียบโลกชุดใหม่*. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- . (2554). *วาทกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น ๆ*.
กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ดวงเดือน ศาสตร์ภัก; และคณะ. (2547). *การพัฒนาจิตสำนึกประชาธิปไตยในเยาวชนไทย*. รายงาน
วิจัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2548). *เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2552). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ แบบเผด็จการ*. กรุงเทพฯ: โครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ทามาตะโยชิฟุมิ. (2551, ตุลาคม-ธันวาคม). *ประชาธิปไตย การทำให้ประชาธิปไตย และการออก
จากประชาธิปไตยของประเทศไทย*. *ฟ้าเดียวกัน*. 6(4): 98-139.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2544, พฤศจิกายน). *ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณานิคม
อำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกระฎุมพีไทยในปัจจุบัน*. *ศิลปวัฒนธรรม*.
23(1): 56-65.
- . (2548, ตุลาคม-ธันวาคม). *ข้ามให้พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา*. *ฟ้าเดียวกัน*.
3(4): 142-164.
- . (2548, ตุลาคม-ธันวาคม). *วาทกรรมพระราชอำนาจหรือประชาธิปไตยแบบคิดสั้น*.
ฟ้าเดียวกัน. 3(4): 165-167.
- . (2551). *อนาคตการศึกษาเรื่องรัฐ ในสังคมไทย*. ใน *รัฐจากมุมมองของ ชีวีตประจำวัน 1*.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2551, มิถุนายน-2552, พฤษภาคม). เรื่อง, ลำดับเรื่อง, และโครงเรื่อง เกี่ยวกับ
 ความรู้ประวัติศาสตร์. *จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์*. 12: 7-21.
- (2555). *เมื่อความจริงและนวนิยายโดนดำเนินคดี ในประเทศไทย ยุคกษัตริย์นิยมล้นเกิน.
 ในการเมืองไทยร่วมสมัย แบบไทยๆ ไม่เหมือนใครในโลกหล้า*. หน้า 35-62. เชียงใหม่:
 โคชชัย มีเดีย.
- (2555, มกราคม-มิถุนายน). ระบบสังคมการเมืองที่ขัดแย้งการเปลี่ยนแปลงคืออันตราย
 ที่แท้จริง. *ฟ้าเดียวกัน*. 10(1): 89-113.
- ธนาพล อิวสกุล. (2550). *แกะรอยพันธุมิติประชาชนเพื่อประชาธิปไตย: ผู้ออกบัตรเชิญให้คณะ
 รัฐประหาร*. ใน รัฐประหาร 19 กันยา รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
 ทรงเป็นประมุข. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2547). *รัฐศาสตร์ที่ยังมีลมหายใจ*. กรุงเทพฯ: พิราบ.
- ธเนศ อภรณ์สุวรรณ. (2542, พฤศจิกายน). การประดิษฐ์สร้างประเพณี : ประวัติศาสตร์ของปัจจุบัน.
ศิลปวัฒนธรรม. 21(2): 77-83.
- ธีรนาถ กาญจนอักษร. (2542). *ทุน รัฐ แรงงาน วิถีชีวิตและการต่อสู้*. กรุงเทพฯ: เอติสัน เพรส โปรดักส์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ชาตินิยม และหลังชาตินิยม*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ฟูโกต์, มิแชล. (2554). *ร่างกายใต้บังคับการ ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่*. แปลโดย ทองกร โภาค
 ธรรม. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- นคินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). *พระเจ้าทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย: 60 ปี สิริราชสมบัติกับการเมือง
 การปกครอง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงเยาว์ นาวรัตน์. (2551). *สังคมโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจ รัฐ และการศึกษา*. เชียงใหม่: ภูเก็ตปรีน
 พรินติ้ง.
- นุชจรี ใจเก่ง. (2551, กรกฎาคม-กันยายน). *ระลึกชาติในแบบเรียนภาษาไทย*. อ่าน. 1(2).
 หน้า 19-54.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรม , รัฐ และ
 รูปการจิตสำนึก*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- (2548). *ประวัติศาสตร์ชาติ ปัญญาชน*. กรุงเทพฯ: มติชน.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2549). *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

----- (2552). *รากหญ้าสร้างบ้าน ชนชั้นกลางสร้างเมือง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

นพพร ประชากุล. (2552). *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: อ่าน.

นภาพร อติวานิชยพงศ์. (2552). *ประวัติศาสตร์ความคิดเศรษฐกิจการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

บาร์ตส์, โรลิ่งด์. (2551). *มายาคติ*. แปลโดย วรรณพิมล อังคศิริสรรพ. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). (2546). *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*.

กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2548). *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ...การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษา และปัญญาชนก่อน 14 ตุลา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปรีชา ธรรมวินทร. (2532). *การกล่อมเกลากองการเมืองโดยผ่านหนังสือเรียน : วิเคราะห์หนังสือเรียนหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521*. สารนิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ประมวล รุจนเสรี. (2548?). *พระราชอำนาจ*. กรุงเทพฯ: สุเมธ รุจนเสรี.

ปวีณา วังมี. (2518). *รัฐไทยกับการกล่อมเกลากองการเมืองผ่านแบบเรียนในช่วง พ.ศ. 2475-2487*.

วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2549, กรกฎาคม-กันยายน). *พลวัตทุนไทยและแนวทางปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองไทย : บททดลองเสนอกองการบวิเคราะห์นกิจการเมือง*. *ฟ้าเดียวกัน*. 4(3): 72-110.

ไพฑูรย์ สินสารรัตน์. (2555). *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพบุลย์ รัชโพธิ์. (2551). *การศึกษาอุดมการณ์ชาตินิยมโดยรัฐผ่านแบบเรียนประถมศึกษาไทย*. รายงานการศึกษาอิสระมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2550). *การสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในสังคมไทยระหว่างทศวรรษ 2420 ถึงทศวรรษ 2520*. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- พลับพลึง คงชนะ. (2553). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- (2553). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- (2553). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ภัคดี วีระภาสพงษ์. (2554, ตุลาคม-2555, มีนาคม). อารยธรรม “หมู่บ้าน” : ที่มีอนาคตจมลงในอดีตและดวงตะวันขึ้นทางตะวันตก. *อ่าน*. 3(4): 121-129.
- รุ่งนภา นุตราวาศ; และคณะ. (2553). รายงานการวิจัยนำร่องการใช้หลักสูตร หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- รังสิมา ไชลิตังกูร. (2539). *แนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษา (2435-2533)*. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัทยธรรมศาสตร์.
- เรย์โนลด์, เครก เจ. (2550). *เจ้าสัว ขุนศึก ศักดินา ปัญญาชน และคนสามัญชน รวมบทความประวัติศาสตร์ของ เครก เจ. เรย์โนลด์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ลักขณา ปันวิชัย. (2542). คุณดการณรัฐของรัฐไทยในแบบเรียนชั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2464-2533; ไม่มี “ชาติของประชาชน” ในแบบเรียน. *รัฐศาสตร์สาร*. 21(3): 105-173.
- วิชัย วงษ์ใหญ่; และมารุต พัฒผล. (2552). *จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา: กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2551?). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- (2551?). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- (2551?). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- (2551?). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

- วัยอาจ, เดวิด เค. (2556). *ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป*. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ (แปล).
กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- วีระ สมบูรณ์. (2551). *โลกาภิวัตน์สิทธิมนุษยชนและความเป็นธรรมระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ:
กรีน พรีนท.
- (2553). *รัฐ-ชาติ ชาติพันธุ์ ข้อสังเกตบางประการว่าด้วยความเป็นชาติ ความเป็นรัฐ และ
ปัญหาชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- วารุณี ไอสถารมย์. (2543). *แบบเรียนไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “เพื่อนบ้านของเรา” ภาพ
สะท้อนเจต-นคติ อุดมการณ์ชาตินิยมไทย*. *รัฐศาสตร์สาร*. 22(3): 1-83.
- วัชรินทร์ มัสเจริญ. (2533). *แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลากองเมือง ในสมัยจอม
พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์*. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.
- ศิวลักษณ์ ศิวารมย์. (2551). *สังคมศาสตร์การศึกษา*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- สเตเกอร์, แมนเฟร็ด. (2453). *โลกาภิวัตน์ : ความรู้ฉบับพกพา*. แปลโดย วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง.
กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส์.
- สุทัศน์ ตันทา. (2545). *การสร้างชุดการสอน เรื่องประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*. รายงาน
การศึกษาอิสระมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนทร ชูตินธรานนท์; และคณะ. (2552). *ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุพรรณิ ชะโลธร. (2552). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. กรุงเทพฯ:
ประสานมิตร.
- (2552). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.
- (2552). *หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.
- โสภา ชานะมูล. (2550). *“ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สมเกียรติ ตั้งมโน. (ม.ป.ป.). *แนวคิดหลังสมัยใหม่*. (เอกสารประกอบคำสอน). เชียงใหม่:
คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2527). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย*. นครปฐม: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและ
ฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ: ๖ ตุลารำลึก.
- . (2548, ตุลาคม-ธันวาคม). “หลัง 14 ตุลา”. *ฟ้าเดียวกัน*. 3(4): 168-171.
- . (2549). *ความหมายและความเป็นมาของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุข”*. สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2555, จาก
<http://somsakwork.blogspot.com/2006/07/antithetical-qualification-tension.html>.
- . (2550). *เมื่อในหลวงประจวบ ปี 2525 และข้อเสนอดำเนินการ สถาบันกษัตริย์แบบมวลชน
(Mass Monarchy)*. สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2555, จาก
<http://somsakwork.blogspot.com/2007/11/2525-mass-monarchy.html>.
- สมชาย ศรีสันต์. (2555, มกราคม-มิถุนายน). *ระบบความคิดเชิงคำสั่งในวาทกรรม “ขับเคื้อน
เศรษฐกิจพอเพียง”*. *ฟ้าเดียวกัน*. 10(1): 185-219.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวง
วิจิตรวาทการ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- . (2548). *การเมืองและการสร้าง “ความเป็นไทย” โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช*. เชียงใหม่ :
ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- . (2548, ตุลาคม-ธันวาคม). *การสร้าง “ความเป็นไทย” กระแสหลัก และ “ความจริง” ที่
“ความเป็นไทย” สร้าง*. *ฟ้าเดียวกัน*. 3(4): 40-67.
- เอกรินทร์ สีมหาศาล; และคณะ. (2551?). *ประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.
- . (2551?). *ประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- . (2551?). *ประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- . (2551?). *ประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- อัศจรรย์พร กมฺพพิสมัย. (2525). *อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้เฒ่าไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- แอนเดอร์สัน, เบเนดิกต์. (2552). *ชุมชนจินตกรรม*. ชาลววิทย เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- (2555, มกราคม-มิถุนายน). ราชธิปไตยสมัยใหม่ในมุมมองเปรียบเทียบระดับโลก. แปล โดย เกษียร เตชะพีระ. *ฟ้าเดียวกัน*. 10(1): 58-87.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2554). *หททศวรรษของความเปลี่ยนแปลง “ชนบท”*. สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2555, จาก <http://www.midnightuniv.org/หททศวรรษของความเปลี่ยนแปลง>.
- อัลทิวแซร์, หลุยส์. (2529). *อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ*. กาญจนา แก้วเทพ (แปล). กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือเล่ม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Chaiyan Rajchagool. (1994). *The rise and fall of the Thai absolute monarchy: Foundations of the modern Thai state from feudalism to peripheral capitalism*. Bangkok: White Lotus.
- Niranjana, Tejaswini. (1992). *Sitting translation history, post-structuralism, and the colonial context*. California: The Regents of the University of California.
- Smith, Anthony D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. New York: Oxford University Press.
- Thongchai Winichakul. (1994). *Siam mapped: a history of the geo-body of a nation*. Hawaii : University of Hawaii Press.

ภาคผนวก ก

เรื่อง การส่งเสริมการผลิตและพัฒนาคุณภาพสื่อการเรียนรู้ของเอกชน ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

เพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ตามหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทุกช่วงชั้นหรือทุกชั้นปี และ
ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีการผลิตและพัฒนาคุณภาพสื่อการเรียนรู้อย่างมีมาตรฐาน อันจะส่งผลให้
สถานศึกษามีสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้เลือกใช้ได้อย่างหลากหลาย สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ของเอกชน
ดังต่อไปนี้

รูปแบบการตรวจประเมินคุณภาพ

สพฐ. กระทรวงศึกษาธิการ จะดำเนินการรับตรวจประเมินคุณภาพสื่อฯ 2 รูปแบบ คือ

1. ตรวจก่อนจัดจำหน่าย 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ)
2. ตรวจหลังจัดจำหน่าย 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ และการ
งานอาชีพและเทคโนโลยี

การส่งสื่อการเรียนรู้และการดำเนินการตรวจประเมินคุณภาพ

1. ตรวจก่อนจัดจำหน่าย

1.1 ผู้ผลิตต้องเสนอแผนการจัดทำต้นฉบับที่ส่งเข้ารับการตรวจประเมินคุณภาพต่อ
สวก. ล่วงหน้าก่อนส่งต้นฉบับเข้ารับการตรวจประเมินฯ

1.2 ผู้ผลิตต้องเสนอรายชื่อคณะกรรมการตรวจอย่างน้อย 3 คน และคณะ
บรรณาธิการอย่างน้อย 1 คน ให้สวก. พิจารณาให้ความเห็นชอบ

1.3 ผู้ผลิตต้องส่งต้นฉบับจำนวน 7 ชุด ให้สวก. ดำเนินการตรวจประเมินคุณภาพตาม
เวลาที่กำหนด

1.4 แบบฝึกหัดที่ส่งเข้ารับการตรวจ (ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ระดับ
ประถมศึกษา) ให้ส่งเข้ารับการตรวจคู่กับหนังสือเรียน และอนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษาได้ในกรณีที่
หนังสือเรียนผ่านการประเมินคุณภาพแล้ว

1.5 ต้นฉบับสื่อการเรียนรู้อาจต่างประเทศที่จัดทำในลักษณะของชุดการเรียนการสอน ผู้ผลิตจะต้องส่งเข้ารับการตรวจประเมินทั้งชุด

1.6 สวก.จะดำเนินการตรวจประเมินคุณภาพฯ ตามเกณฑ์คุณภาพสื่อการเรียนรู้อัต ละประเภท ทั้งนี้ จะเน้นความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้อะดับชาติ ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความถูกต้องตามหลักวิชา เป็นหลัก

1.7 สวก.จะดำเนินการพิจารณาคุณภาพต้นฉบับและแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลา ที่กำหนด นับตั้งแต่วันที่ได้รับต้นฉบับตามแผนการส่งตรวจประเมินของผู้ผลิต

1.8 ต้นฉบับที่ผ่านการตรวจประเมินและมีข้อเสนอแนะจากสวก. ให้ปรับปรุงแก้ไข ผู้ผลิตต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด

1.9 ต้นฉบับที่คณะกรรมการตรวจประเมินของสวก. กระทรวงศึกษาธิการพิจารณา รับรองคุณภาพแล้ว สวก.จะเสนอเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออนุญาตให้ใช้ใน สถานศึกษา (การอนุญาตมีอายุ 5 ปี ต่อการอนุญาต 1 ครั้ง) และจัดทำบัญชีรายชื่อแจ้งให้สถานศึกษา ทราบ

1.10 ผู้ผลิตที่ส่งสื่อการเรียนรู้อเข้ารับการตรวจจะต้องจ่ายค่าตรวจให้สวก. ตามอัตรา การตรวจที่กระทรวงการคลังกำหนด

2. ตรวจหลังจัดจำหน่าย

2.1 ก่อนการพิมพ์เผยแพร่จำหน่าย ผู้ผลิตต้องดำเนินการ ดังนี้

- แจ้งแผนการส่งสื่อการเรียนรู้อเข้ารับการตรวจต่อสวก. ก่อนส่งต้นฉบับเข้า รับการตรวจพร้อมรายชื่อคณะกรรมการตรวจ อย่างน้อย 3 คน และบรรณาธิการอย่างน้อย 1 คน ให้ สวก.พิจารณาตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้

- คณะกรรมการตรวจและบรรณาธิการของผู้ผลิตที่ผ่านความเห็นชอบจาก สวก.ดำเนินการตรวจและบรรณาธิการต้นฉบับและลงลายมือชื่อเพื่อรับรองคุณภาพการผลิต ว่าได้ คุณภาพมาตรฐาน อย่างน้อยตามเกณฑ์คุณภาพที่สวก.กำหนดไว้ก่อนจัดพิมพ์จำหน่าย

2.2 ผู้ผลิตดำเนินการจัดพิมพ์จำหน่ายสื่อการเรียนรู้อที่ผ่านการรับรองคุณภาพจาก คณะผู้ตรวจ และบรรณาธิการของผู้ผลิตที่ได้รับความเห็นชอบจากสวก.แล้ว โดยสื่อที่จัดพิมพ์จะต้อง มีเอกสารรับรองคุณภาพจากผู้ผลิตแสดงไว้ให้ชัดเจนที่ปกหลังด้วย

2.3 ผู้ผลิตส่งสื่อการเรียนรู้ที่จัดพิมพ์จำหน่ายแล้ว จำนวน 7 ชุด ให้สวก.ตรวจประเมินคุณภาพสื่อฯ เพื่อยืนยันการรับรองคุณภาพและการประกันคุณภาพจากผู้ผลิต

2.4 สวก.จะดำเนินการตรวจประเมินคุณภาพฯ ตามเกณฑ์คุณภาพสื่อการเรียนรู้แต่ละประเภท ทั้งนี้ จะเน้นความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดช่วงชั้น/ชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลาง ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความถูกต้องตามหลักวิชา เป็นหลัก

2.5 สวก.จัดทำบัญชีรายชื่อสื่อฯ ที่ได้รับการประกันคุณภาพจากผู้ผลิตแล้วแจ้งให้สถานศึกษาเลือกใช้

2.6 สวก.ดำเนินการตรวจประเมินคุณภาพสื่อฯ ที่จัดพิมพ์จำหน่ายแล้ว

2.7 สื่อฯ ที่ผ่านการประเมินคุณภาพ สวก.จะนำเสนอเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่ออนุญาตใช้ในสถานศึกษา และจัดทำบัญชีรายชื่อสื่อฯ แจ้งให้สถานศึกษาทราบและเลือกใช้ต่อไป

2.8 ถ้าสื่อฯที่ส่งเข้ารับการตรวจมีข้อบกพร่อง แต่ไม่เป็นผลเสียต่อการเรียนรู้ผู้ผลิตต้องปรับปรุงแก้ไขและส่งสื่อฯ ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้สวก.พิจารณา แล้วจึงส่งข้อมูลการแก้ไขให้สถานศึกษาที่เลือกใช้ทราบ

2.9 กรณีที่สื่อฯ ดังกล่าวมีเนื้อหาไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมซึ่งถึงผลเสียต่อการเรียนรู้ คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และความมั่นคงของชาติ ผู้ผลิตจะต้องเรียกเก็บสื่อที่จำหน่ายทั้งหมด และชดเชยค่าเสียหายให้สถานศึกษา สวก.จะถอดถอนรายชื่อสื่อฯ นั้นออกจากรายชื่อสื่อฯ และแจ้งเวียนข้อบกพร่องที่ไม่เหมาะสมของผู้ผลิตให้สถานศึกษาทั่วประเทศทราบ

เกณฑ์คุณภาพสื่อการเรียนรู้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาได้จัดทำเกณฑ์คุณภาพสื่อการเรียนรู้ขึ้น เพื่อให้ผู้ผลิตใช้เป็นแนวทางในการประกันคุณภาพสื่อการเรียนรู้ของผู้ผลิตทั้งในการเรียบเรียง ตรวจสอบคุณภาพและบรรณาธิการต้นฉบับ ซึ่งเกณฑ์คุณภาพสื่อแต่ละประเภทมีดังนี้

1. หนังสือเรียน

1.1 เนื้อหา

- สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

- ถูกต้องตามหลักวิชาและเป็นปัจจุบัน
- ยากง่ายเหมาะกับช่วงชั้น/ชั้นปี
- มีแหล่งอ้างอิงค้นคว้าและหรือบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ชัดเจนและตรวจสอบได้
- ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติและศีลธรรมอันดีงาม

1.2 การนำเสนอเนื้อหา

- นำเสนอเนื้อหาไปตามลำดับขั้นขั้นตอนการเรียนรู้ เชื่อมโยงและเป็นเหตุเป็นผลกัน ตลอดจนสอดคล้องกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียน

- เสนอเนื้อหาครอบคลุมทั้งทางด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและเจตคติตามธรรมชาติของวิชา/สาระการเรียนรู้

- ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร การคิดหรือการแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

- มีกลยุทธ์ในการเร้าหรือกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานของหลักสูตร

1.3 การใช้ภาษา

- สื่อความหมาย ชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย ชวนติดตาม
- ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา
- ใช้ภาษาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
- ใช้ศัพท์เฉพาะถูกต้อง

1.4 กิจกรรมการเรียนรู้

เรียนรู้

- สอดคล้องกับจุดประสงค์/ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ของบทเรียน
- สอดคล้องกับพัฒนาการ ลำดับความคิดรวบยอดและหลักการของวิชา/สาระการ
- ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเหมาะสมและมีความหลากหลาย น่าสนใจ
- ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทเรียนและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.5 ภาพ ตาราง แผนภูมิ

- ถูกต้อง ชัดเจน และเป็นปัจจุบัน
- เหมาะสมสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้
- มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ
- ช่วยให้เข้าใจสาระการเรียนรู้และความคิดรวบยอดได้เป็นอย่างดี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายเปรมโรจน์ บางอ้อ
วันเดือนปีเกิด	12 ตุลาคม พ.ศ.2528
สถานที่เกิด	เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	609 ซ.วชิรธรรมสาริต 57 แยก 9 ถ.สุขุมวิท 101/1 บางจาก พระโขนง กรุงเทพมหานคร 10260
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2546	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวชิรธรรมสาริต จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2550	ศศ.บ. (วัฒนธรรมศึกษา) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2556	ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดกรุงเทพมหานคร